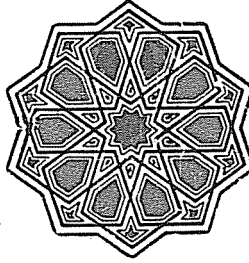

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
TARAFINDAN YILDA BİR ÇIKARILIR

Cilt : XXII

BEYNİMİZİN RUHSAL MU'ÇİZELERİ

Prof. Dr. Cavit SUNAR

Varlık Bir'dir, Mutlak'tır ve o da Allah'ın varlığından ibarettir.

Bu mutlak varlık, isimleri ve sıfatlarıyla, görünmezden görünüre, lâtiften kesife, ruhtan maddeye olmak ve birbiri içinde bulunmak üzere daima tecelli ve zuhurdadır. Bütün kâinat ve olayları, bu mutlak varlığın ruh ve madde adı verilen iki yön ile çeşitli tecelli ve zuhurundan ve bu iki yönün daima birbirine inkılâbından ibarettir.

Gerek ruh gerek madde açısından bu mutlak varlığın en yüksek tecelli ve zuhuru da İnsan'dadır. Başka bir deyişle, mutlak varlığın en yüksek tecelli ve zuhur aracı (İnsanın Beyni) dir. Çünkü, insan beyni, bütünlüğü ile kâinatın özü ve özetidir. Bundan ötürü kendisini meydana getiren kâinatın sırlarını çözebilecek ve o sırların sırrına ulaşabilecek bilgiye sahip olabilmek te, ancak, ona mahsustur; ona bahşedilmiştir.

Beyin (10-15) milyon sinir hücresinden kurulmuş olan ve bizim hayatımızı ayarlayan ve bizi düşündüren en önemli organımızdır.

Yeni doğan çocuklarda kan miktarı vücut ağırlığına göre âşikâr bir yüksekliktedir. Yeni doğan çocukta kafanın arka tarafı, ön tarafına nisbetle daha belirlidir. Çünkü, yeni hayata gelen çocuk, hayatının sürekli olmasına yarayabilecek nebatî, organik, fiillere ihtiyaç gösterir. Biliyoruz ki nefes alma, beslenme, ifrazatta bulunma, hareket etme gibi şeylerin akıl ile değil, fakat, nebatî ve hayvanî hislerle ilişkisi vardır¹. Bu hislerin merkezleri de kafa tasımın arkasındadır. Bu yüzden de kafa tasımın arkası şişkindir. Bu şişkinliği, bazıları, çocuğun pek akıllı olacağına delil sayarsa da bu, tabiatın şaşmaz hesabı, değişmez kanunudur.

Çocuk büyüdükçe ışık ve sada idrâki başlar, görme ve işitme fiilleri de meydana gelir². Bu zaman da dış âleme karşı idrâkin iki kapısı açılır.

Bu kapılar çocuğu kısmî akli ihtiyaçlar karşısında bulundurur ve derhâl sağ ve sol dimağların ön ve yan kısımları faaliyete geçer, uzuvlaşmağa başlar. Bir iki aylık bir çocuğu yere bıraksanız adalı yorgunluk hâsil oluncaya kadar sadece ellerini ve ayaklarını oynatır, süt emer, uyur, abdest bozar, fakat, ışığı ayırd edemez, sade titreşimlerini anlamaz. Çocuk büyükçe, önce annesini daha sonra yakınlerini tanımağa başlar. Bir zaman geçince de yerde sürüklenmeğe ve biraz sonra da ayakta durmağa çabalar, nihayet durur ve adım atar. Derken sendeleyerek yürür ve en nihayet dürüst yürür ve koşar. Çocuk bu duruma geldiğinde de artık söylenilen şeyleri işitmeğe ve anlamağa başlar. Çünkü, işitmeğe başlayan çocuğun kulağı yolu ile beynine lâflar sokulur. Tekrarlana tekrarlanana devam eden bu laflar da çocuğun beyninde izler bırakır. Hatta, meselâ, kedinin nasıl bağırdığı binlerce defa kendisine tekrar edilen çocuk ta en sonda kedi gibi ses çıkarmağı becerir.

Bu durumdan bir müddet sonra da beş duyu çocuğu kaplar ve çocuğun bilgisini ve alâkasını yükseltir; hayvan yavrusu mahiyetinde olan çocuk insan kudreti göstermeğe hak kazanır. İşte bu sırada çocuğun kafa tasında değışiklikler olur. Başu, yana ve öne doğru genişler; kafa tasının arkasındaki o acib şekil, içeri çekilmeğe yüz tutar ve biraz sonra da çocukta muhabbet, meserret, kederlilik gibi hayvanî hislerle, nisbî hayır ve şerleri ayırd etme, zararlı ve faydalı şeyleri seçebilme gibi insanî kabiliyetler yer alır.

Bu sırada çocuğun beyni, onu her şeyi anlamağa ve öğrenmeğe sürükler³. Bu zamanda çocuk: bu nedir? Neye yarar? diye sormağa başlar. Her gördüğü şey, her işittiğı ses, beyninde merkezileşir ve bu da ona ilk ders vazifesini görür. İşte, bu sebepten, (Terbiye)nin ilk adımı da burada atılır.

Kısaca, çocukta beş duyu merkezi faaliyete geçtikten sonra çocuğun kafasının yan ve ön kısımları da yavaş yavaş daha genişler ve kafa, artık, bir insan kafası şeklini alır ki bu zamanda çocukta, ihtiyarî denebilecek, dikkatlar da uyanmağa başlar. İşte bu devir, artık, (Zekâ) devridir. Zekâ'nın ana kaynağı da duygularımızdır. Çünkü, sinir sistemimiz, ancak, tepkilerle çalışır ve kendi başına hiç bir şey yaratmaz. Tepkilerin beynimizde aks etmesi ise, ancak, duygularımız aracı iledir. Bu dış etkiler, duyu organlarımız üzerinde bir iz bırakırlar ve bu etkiler beynimizde bir elektrik ceryanı hhsil ederler. Kısaca, beynimiz, sinir sistemimizin, duyu organlarımızın ve birbirleriyle ilişki hâlinde

olan canlı hücrelerin hep birden ve düzenli bir şekilde çalışmalarıyla işler.

Sinir sistemimiz, dıştan aldığı tepkilerin şekillerini, çoğu kere, değiştirir. Bu şekiller, fizikî açıdan, beynimizde oluşan fikirlere göre var olurlarsa da bu fikirlerin şöyle veya böyle meydana gelmesi işi, beynimizin iç dünyasına ait bir sırdır.

Şöyle de diyelim: başlangıcından sonuna kadar, dimağ, üç hayatî devre geçirir: 1-Yemek, içmek, nefes almak, hareket etmek devri ki bu devre, özellikle, kafanın arka kısmı ile ilgilidir. 2-Beş duyunun zuhuru, duygulanmanın gelişmesi devri ki bu devre, özellikle, kafanın yan kısmı ile ilgilidir. 3-Zekâ, yani dimağın faaliyetinin kemâle ulaşması devri ki bu devre, özellikle, kafanın ön kısmı ile ilgilidir.

Bu kafa devrelerini insanların tarihsel kafa gelişmesine de uygula-
yabiliriz⁴. Medeniyet tarihi buna güzel bir delildir.

Her devir insanları arasında büyük farklar görülmesi de dimağın faaliyet derecesi ile sevk ve idaresinden ötürüdür.

Dimağın maddî gelişmesi yaş ilerledikçe artar ve bir noktada durur ve sonra da düşmeğe başlar. Bu tabii gelişme ve çökme devreleri, genellikle, şöyle gösterilebilir:

İnsan Yaşı	Beynin Gramajı
15-20	1367
20-30	1390
30-40	1408
40-50	1345
50-60	1324
60-70	1300
70-80	1203

Beynin ağırlığı kırk yaşına kadar çoğalır, sonra durur. Bundan sonra da beyin cevheri emilmeğe başlayarak eksilir. Yaş ilerledikçe de bu emilme keyfiyeti dimağın bütün kısımlarını kaplamağa başlar. İşte bu hâl, kemâl devrinden sonra gelen çöküş devrinin pek acı ve cidden elem verici şekildir. Bu devir tabiata isyan etmek, haykırmak devridir. Ne çare ki artık her şey bitmiştir, her şey boştur. Çünkü, tabiat, yani unsurlar âlemi, kendi kuvvetine değil insanları, bütün kâinatı bile boyun eğdirmek kudretindedir. Tabiat, yani unsur, âlemi,

doğurttuğu gibi öldürecektir de Çünkü, bu gün beslemek, yarım beslediği ile beslenmek ve bu iki yönlü görevi ilelebet sürdürmek, Tabiat'ın başlıca kanunudur.

(Beyin Ne İle Beslenir?)

Beyin de diğer organlarımız gibi beslenmekle yaşar ve onu da besleyen kandır. Kan, hem dimağı besler hem de hücrelerini uyararak (tenbîh ederrek) akli faaliyeti ve fiilleri vücuda getirir. Bu husus, Fizyoloji'de, çeşitli deneylerle tesbit edilmiştir.

Bazan, insanlarda, önemli etkiler veya hastalıklardan ötürü, kan, dimağdan olduğu gibi çekiliverir ki bu, dimağda, kansızlığı doğurur ve insan bayılır⁵. Bu gibi vak'alarda derhâl yapılacak şey, o hâle uğrıyan kimsenin başını hemen arkaya sarkıtmak ve bu suretle beyne kanın geri gelmesini kolaylaştırmaktır. Beynimize uzak olan el, ayak gibi organlarda ve vücuttan ayrı gibi duran sivrilmiş kulak ve burunda soğğun etkisi ile kan çekilirse, buralarda derece derece donma hassaları görülür. Hâlbuki dimağda böyle bir şey söz konusu değildir. Kanın çekilmesi ile doğrudan doğruya, hayat, bir rüzgâr gibi kulakların zarlarında hazin bir titreşim vücuda getirdikten sonra uçmağa kalkışır⁶. Şu hâlde, kan, hayattır, kan her şeydir⁷.

Dimağı besliyen, dimağda uyarım hassasını doğuran kan olunca, kanın tabiiliği, temizliği, tıbbî vasfı, mikdarı ne nisbette olursa dimağ da o nisbette bir feyze mazhar olur. Bu keyfiyet te bize kanımızın vasfını ispirotolu içkiler, tütün, morfin ve bu gibi zehirlerle bozmamızı emr eder.

(Dimağa Kan Nasıl Gider?)

Kanın dimağa gidişini basit ve kısa bir şekilde şöyle deyimleyebiliriz:

Kanı, kalpten vücuda yayan damarlara Atardamarlar denir. Kalbin sol kararıncağından büyük orta damar (Aort) çıkar ki bu damar, büyük dolaşım kanını vücutumuza dağıtan Ana Atardamardır. Bu ana kan borusu kıvrılarak gider ve en sonda bir yay yaparak orada üç küçük kola ayrılır:

1- Birinci küçük kol (Kolbaş Atardamarı), kollara, yüze ve dimağa kan götürür ki bu da ikiye ayrılır:

a- Biri sağ kola gider (Kol Atardamarı) ve kolu besler⁸.

b- Biri de (Sağ Şah Damarı) adı ile kafa tasımın altındaki delikten girer ve beyn'in içinde sonsuz küçük damarcıklara ayrılır⁹.

2- İkinci küçük kol da (Sol Şah Atardamarı) adı ile beyn'in sol tarafını besler.

3- Üçüncü küçük kol da (Sol Köprücükaltı Atardamarı) teşkil eder.

Şah damarları, boyunda, derimize yakın olarak geçerler ve bundan ötürü de zayıf kimselerde açıkça görülürler.

Bu iri damarlar dimağdaki kan miktarını da bize anlatmış olurlar.

İşte, bu damarlar dimağda sonsuzca ayrılıp yayılırlar ve en son-da, görülemeyecek derecede, ince birer kıl hâlini alarak bütün dimağ hücrelerini kuşatırlar.

Kan, hazım yolu ile, aldığı taze maddeleri bu görünmeyen kılçıklar aracı ile hücrelere verir ve Oksijeni ile de yanmağı sağlar. Bu yanma sonucu hasil olan Karbon hâmızını ve yanmadan meydana gelen kalıntıları da bu kerre siyah kan damarları toplar ve bu damarlardaki Karbon hâmızı ciğerlerde havanın oksijeni ile değışir; yanmadan meydana gelen kalıntılar da böbrekler aracılığı ile dışarı atılır¹⁰.

Yanmanın meydana getirdiğı bu kalıntılar dolayısıyla, burada, esas konumuzdan bir nebze ayrılıp bir iki satırla (Uyku) dan ve (Rü'ya) lardan da kısa kısa söz edelim;

(Uyku Nedir?)

Uyarım noksanlığının, günlük hayatımızdaki en belli şekli uykudur. Yani, dokuların günlük faaliyeti sonucunda hücrelerin ifraz ettikleri maddelerin birikmesi hasebiyle, başka bir deyişle, yanmanın husule getirdiğı kalıntılar hasebiyle, dokuların uyarım kabiliyeti azalır, dolayısıyla da, insanda dinlenme meylı hasil olur. Dokularda vukua gelen bu uyarım kabiliyeti noksanlığı dolayısıyla asabî faaliyet geçici olarak noksanlaşır ve sinir sisteminde de bir i'tidâl meydana gelir¹¹.

İşte, bedenın ta'mirinden ibaret olan bu geçici gerilemeğe (Uyku) diyoruz.

Uyku hâli, dimağda kanın azalmasına; adalede gevşekliğe; in'ikâs yolunda noksanlığa; kalb, teneffüs, hazım hareket ve işlemlerinde yavaşlığa; ifrazlarda azlığa; hulâsa, nebatî, hayvanî ve insanî fiillerimizde durgunluğa sebep olur. Fakat hemen ilâve edelimki bu durgunluk dimağın pasif hâlde bulunması demek değildir.

Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, uykuyu hâsıl eden Beyin uyarımının noksanlığı olduğundan uykuya yatacağımız zaman sinir merkezinin duyularla heyecanlandırılmaması gerekir. Bundan ötürüdür ki, ancak, tam bir sükûn ve sükûtun hüküm sürdüğü gecelerdeki uykularımız hakikî uykudur.

(Rü'ya Nedir?)

Bu noktada uyku konumuz dolayısıyla rü'yalara da kısaca dokunalım.

Uyku esnasında zincir gibi birbirini peşliyen çeşitli vak'aların hissi merkezlere aks etmesi bize rü'yayı verir. Şu hâlde, rü'ya hâli, bir bakıma, dimağ faliyetinin bir ifade şeklidir.¹²

Bilinmektedir ki dimağımızda hisse ve harekete ait bütün merkezler bir telefon santralı gibi birbirine bağlıdır. Bu suretle, uyanıklık hâlimizde beş histen intikal eden titreşimler çeşitli merkezlere bir anda yayılmış olur. Hâlbuki uyku esnasında bu santral bağı ilişkisi kalkmış olcağından çeşitli hayaller arasında da tabii bir ilişki kurulamaz. Bu ilişki kurulamayınca da (Rü'ya), birbirlerini ilgilemeyen çeşitli vak'aların acaib bir zincirlenmesinden ibaret kahr. Ancak, bazı müstesna hallerde dimağ kabuğu sınırları arasında ilişkilerin devamı dolayısıyla müşterek bir merkez faaliyetinin ihyası ile bazı insanlara bir takım yeni yeni fikirler gelir¹³ ki bu çeşit fikirleri uyanıklık zamanlarında bile ele geçirmeleri mümkün değildir.

Bazı insanlar da uyku esnasında, kendilerinden haberleri olmadan, kalkıp gezerler ki bu hareket (Somnambolisme-Seyr-i filmenam) diye meşhurdur. Bu hareketi yapan kimselerde zekâ ve beş duyu faaliyetleri pek sönüktür. Bu gibilerde yalnız hareket merkezleri açıktır ve dolayısıyla yalnız onlar faaliyette bulunur.¹⁴

Bazı kimseler de asabî mizaçlı olup pek güçlükle uyuyabilirler. Bu gibilerin uyuyabilmeleri için en pratik çare de gözleri parlak bir

noktaya dikmek yahut ta göz kapakları sür'atle ve defalarca açıp kapamaktır.¹⁵

Şimdi, tekrar esas konumuza dönerek diyelim ki dimağda uyarımı doğuran kandır ve bu da kanın niceliği ve niteliği ile orantılıdır. Kanın niceliği ve niteliği nisbeti fazla ise uyarım da fazla olur ve eğer noksan ise uyarım da noksan olur. Ancak, bu işte damarcıkların normal çalışıp çalışmamalarının da rolü büyüktür. Meselâ, dimağın içine yayılan damarcıklardan her biri her hangi bir sebeple kapanır ve o damarcıkların canlandırdıkları yerlere kan gidemezse o yerler beslenemez¹⁶, beslenemeyen dokular da harab olur ve bu haraplılık ta vazifesizliği doğurur. Dimağ, kısmen de olsa, vazife göremeyince vücudun faaliyeti de kısmen durur. İşte bu duraklamağa da (Felç) denir.

Felci doğuran sebeplerin başlıcaları şunlardır:

1- Kızgınlık, kırgınlık.

Bu gibi etkilerle dimağa fazla miktarda kan hücum eder ve baskıyı ziyadeleştirir. Bu baskıya dayanamıyan damarcıklar da yarılr. Bu yarıklardan da kan sızar, birikir ve biriken kan da dimağın bu kısmını bozar.

2- Damar Tıkanması.

Vücuttaki damarların iç yüzleri, normal halde, dümdüzdür ve pürüzsüzdür. Fakat, bazı damar hastalıklarında bu mücellâ düzlük bozulur ve bir takım birikintilere yer verir. Kan, damarlarda dolaşırken, bu birikintilerden bir kısmı koparak kan ceryanının önüne düşer ve her hangi bir kısımda bir damarcığı tıkar. Bu damarcığın tıkanması da o kısımda vazifesizlik yapar.

3- Kalb hastalıklarından mütevellit tıkanma.

Kalbte bazı hastalıklar olur. Bu hastalıklar kalbin odacıklarının kapıcıklarından birini mentetesesinden koparır. Kopan şey, yine, kan ceryanının önüne düşer ve dimağda bir damarcığı tıkar.

İşte, bu gibi sebeplerden dolayı kan ceryanı kesilen dimağ kıvrımı evvelce kırmızı iken bu kerre sarımtırak bir renk alır ve daha sonra sulanır ve beyazlanır ki buna da (Renklenme) denir ve bu takdirde o dimağ kıvrımı da hisse ve harekete ait hizmetlerden uzaklaşır.

(Kanın Dimağı Uyarması)

Kan meselesinden anlaşılıyor ki dimağ ne derece niceliği ve niteliği yerinde olan kana malik olursa o derece bereketli intibahlara saha olur.¹⁷ Hatta, bundan ötürü, parlak fikirler kuvvetli bünyelerden doğar¹⁸, zayıf bünyelerin doğuracağı fikirler de zayıf olur, denmiştir.

Dimağda feyizli uyarımlar doğurtmak için dimağımızda kanı çoğaltmak zorunludur. Çünkü, dimağ kendisindeki kan çokluğu nisbetinde yüksek faaliyetler gösterebilir.

Dimağda kan çoğalışı bazan tabii, bazan i'tiyadî, bazan da dış etkilerle olabilir. Birinciye misâl olarak bazı hastalıklarda kanın beyne hücumunu gösterebiliriz ki böyle bir kan çoğalışı hastalıktan ötürüdür. İkinciye misâl olarak ta (Hâkim)leri ve (Avukat)ları gösterebiliriz. Meselâ, bazı hâkimler, muhakeme esnasında, başlangıçta muhakeme ile hiç alakası yokmuş gibi tavırlar takındıkları hâlde az bir zaman sonra gözleri önünde canlanan bir adalet hayalinin uyandırdığı heyecan dolayısıyla dimağlarına derhâl kan hücum etmekle uyuklar hâllerinden hemen sıyrılarak birdenbire müthiş bir dimağî faaliyet göstermeğe başlarlar ve yüksek bir muhakeme, yüksek bir irade tezahürü gösterirler. Avukatlarda da aynı hâl görülür ve hatta kavgalara bile sebep olur. Üçüncüye, yani kanın dış etkilerle çoğaltılmasına gelince buna da özellikle hatipleri, yazarları misâl vereceğiz. Meselâ, bazı hatipler, söze başlarken bir sendeleme devri geçirirler: dudakları titrer, sözleri kesilir, elini cebine sokar ve elindeki her hangi bir maddenin temasından medet umar. Sonra, yavaş yavaş artan heyecanı ile öyle bir hâle gelir ki meramını anlatışı, kelimelerin dizisi su gibi ağızından boşanır. Ve yine, bir yazar kalemi eline aldığı anda, ilk zaman, kelimeleri güçlülük ve i'timadsızlıkla kâğıda döker, hayalini zorlar, fikrini işletir, ıknır, sıkınır. Bu haller de dimağı uyarıma ve dolayısıyla kan hücumuna sebep olur. Bu durumda ise artık yazarda korku kalmaz, kelimeleri bir oyuncak gibi kullanır. Bazı yazarlar yazı yazmağa başlamadan önce bir aşağı bir yukarı gezinirler, kahve ve sigara içerler, san'atla ilgili konuşmalar yaparlar. Bütün bunlar hep kanın dimağa hücumunu sağlamak için yapılan iptidai teşebbüslerdir. Buna rağmen, her hangi bir sebeple kanı dimağa hücum ettiremeyen bir yazar, bir öğretmen "Bu gün canım yazı yazmak ve anlatmak istemiyor" deyip kalemi ve kitabı ellerinden bırakırlar.

Bazı yüksek ilim, özellikle, felsefe hocaları, öğrencilerine fikirleri anlatırken önce tathhıkla veya tereddütle işe başlarlar. Sonra, anlatmadım zannıyla öğrencilerin yüzüne hiddetli hiddetli bakmağa başlarlar. O sırada kan dimağa hücumla başlar ve bundan ötürü de anlatma ve açıklama işi gittikçe parlar, parladıkça da kıyaslar, telkinler birbirini sel gibi peşler. Öğretmen o hâle gelir ki, artık, kendi, ilmin aslı ve ma'lumu kesilir; yani anlattığı ilmin kendisi olur; bizzat kendi varlığını bile kaybeder.

Ve yine bazı büyük yazarların, yazı yazmağa başladıklarında, dimağlarına kan hücum ettirmek için, kafalarına sıcak şeyler sardıkları, yahut ayaklarını buz içinde koydukları görülmüştür. Çünkü, ayakta kaçan kan beyne gider ve kafaya sarılan sıcak şey kanı beyne toplar.

Dimağa kan hücumu, başın vaziyetini değiştirmekle de kolay laştırılabilir. Meselâ, yazı yazan bir adam hiç his etmediği hâlde başını sol tarafa eğer ki bu hâl dimağa kanın hücumunu sağlar, Bazan da her hangi endişe verici bir meselede, canımızın çok sıkıldığı bir zamanda, gece yataкта bayağı hırpalanırız. Çünkü, dimağda müthiş kan hücumu olur; dimağ yüksek uyarım hâlinde bulunur. Bu hâlde uyku katiyyen gözümüze girmez ve derhâl yataktan fırlarız ve bu durumu da; "Uykum yok bu gece beni efkâr bastı" gibi kelimelerle deyimlerimiz. Bu hâl de, sağa veya sola dönmele, arka üstü veya yüzü koyun yatmakla giderilebilir. Çünkü, bu suretle kan hücumunun mıntakaları değiştirilmiş olur. Uyku konusunda da işaret ettiğimiz gibi, göz kapaklarını hızlıca açıp kapamakla veya parlak bir noktaya ısrarla bakmakla da, bu hâlin önünü almak mümkündür.

Bazan, müşkül bir mesele karşısında kalan bir adam elinden işini bırakır ve çeşitli vaziyetler alır ve gayr-i ihtiyarî başını bir eline dayar ve düşünceye dalar. İşte o adam bu hareketlerle kan hücumu işini hazırlamış olur.

Bu konuda öğrencilerimizin imtihanlardaki hâllerine de işaret etmeden geçemeyeceğim. Sözlü imtihanlarda görüleceği üzere öğrenciler önden utanırlar, sıkılırlar, sorulara cevap bulamazlar. Fakat, sonradan açılırlar ve sorulara pek güzel cevaplar vermeğe başlarlar. Çünkü dimağdaki bütün merkezler işlemeğe başlamış, kan beyne fazlasiyle hücum etmiştir. Kan beyne hücum ettikçe de merkezler daha fazla harekete geçtiklerinden öğrenciler unuttukları ve hatta hiç bilmedikleri bazı

şeyleri de hatırlarlar ve biliverirler ve kendilerinin de sonradan hayrete düştükleri cevaplar verirler. İmtihandan sonraki kırıklık ve yorgunluk dimağdaki merkezlerin yorgunluğundan başka bir şey değildir. Bu hakikat karşısında öğrencilerimize imtihanda müsamabalı davranmanın ne kadar yerinde olduğu da söz götürmez olur.

Bu hususu bitirmeden şu noktayı da önemle belirtelim ki dimağa olan kan hücumu kılcal damarlarda ceryan edecek kan ile aynı zamanda ahenkli olmalıdır¹⁹. Kan dimağa hücum ettiği hâlde kılcal damarlarda kan ceryanı layıkı ile olmazsa o zaman da kan boğması hâli zuhur eder. Bu da dimağda kanın birikmesi demektir ki bu asabî bozuklukların baş göstermesine başlangıç olur.

(Spiritizma ve Manyatizmanın Esası)

Eğer kan dimağdan birdenbire çekilirse dimağda (Münakız Fiil) etkisi ile ânî uyarımlar görülür. Bu uyarımlar, o dimağlar ne gibi şeyler düşünüyorlarsa, onları aynen his ettirir.²⁰ Bu münakız fiil, mün'akis bir fiil (Acte Réflexe)tir. Faraza, bir kimse sevgilisini düşünüyorsa onun sesini; bir çiçek hatırlıyorsa onun kokusunu; bir yemek meselesi ile ilgili ise onun zevkini duyar.²¹

İşte, Manyetizma ve Spirtizmadaki uyutma hasasının da esası budur.²²

Beyinlerinde böyle bir münakız veya mün'akis fiil meydana getirebilenler telkine çok müsaittirler.²³ Hatta, Manyatizma edilecek kimseyi de bu gibi telkine müsait olanlardan seçerler. Bu hâl de hem gayr-i ihtiyarî hem de ihtiyarî olabilir. Böyle bir uyarımın gayr-i ihtiyarîsine şöyle bir misâl verebiliriz: meselâ, geceleyin karanlık bir odada yalnız tek bir noktadan çıkan Abajur ışığı altında başını önüne eğerek âdeta kendini kaybedercesine derin bir mütalaaya dalmış bir kimse birdenbire elinden kitabını bırakarak ayağa kalkacak olursa dimağından kan ânî olarak çekilir, bundan ötürü de o kimse başında bir ağırlık his eder, gözleri kararır ve bu ağırlık ve karartı içinde de kitapta okuduğu önemli şahsiyetlerin, sanki mevcutmuş gibi, şekillerini görür. İşte, böyle bir görüş, daha doğrusu görür gibi olmak, böyle bir uyarım eseridir ve gayr-i ihtiyarîdir.

Böyle bir uyarımın ihtiyarla husule gelenlerine de meselâ, Sihirbazlığı, Falçılığı, bir kimse hakkında bilgi edinmeği hedef tutan çeşitli

Ruh da'vetlerini, geleceği bilmeği hedef tutan, Kâhinliği misâl gösterebiliriz.²⁴ Meselâ, bir şahıs hakkında bilgi verecek olan böyle bir Kâhin, önce, başını uzun müddet önüne eğer, yani kanı lâyıkı ile beynine hücum ettirir. Sonra, karşısındakinden, daha önce, edindiği iptidâî ma'lumat üzerine bütün düşüncesini temerküz ettirir ki buna (Huşu')²⁵ vaziyeti denir. Daha sonra da bu durumdan birdenbire silkinir ve beynini kansızlığa ma'ruz bırakır. Bundan sonra da kendisine gelecek uyarımın doğuracağı şeyleri bekler ve bunları karşısındakine anlatır. Buna (Hissî Hayaller) yahut (Hissî Hayeller İycağı Tarzı) denir.

Hulâsa, her şeyin türediği yer insan beynidir. Ancak, dimağda feyzin artması için dimağa kanın hücumu ile birlikte kanın deveranının bir âhenkte olması zorunludur. Bu müsterek âhengın vücudu şarttır. Eğer deveranda noksanlık olursa, bu, yukarıda işaret ettiğimiz gibi, beyinde durgunluğa yani kan boğmasına sebep olur ve bu hâl de, şüphesiz, fikirlerde bağıntısızlığı husule getirir. Dimağa ait bir feyizlenme de, evleviyyetle, âhenge dayanır.

Alkollü içkiler kullanmada da, dimağda bu gibi hâller doğurduklarından ötürü, çok dikkatli olmak lâzımdır. Fazlaca alkol almırsa ve bedendeki alkol miktarı çoğalırsa bu sefer alçalmağa, düşüşe ait bir etki baş gösterir, yani dimağda kan toplanır ve hatta durgunluk derecesine gelir. İşte, bu zaman, dimağın tam bir kan boğması hâlidir ki dimağda dermansızlık ve hareketsizlik, tefekkürde hezeyan, dikkatta da imkânsızlık baş gösterir.²⁶

Dimağdaki bu ihtilâl, gayr-i şuurilik hazırlar ve bu da bedenın her organına intikal eder ki bu tam bir zehirlenme levhasıdır.²⁷

Bu hâl, beş duyguyu da laçkalaştırır. Bu gibi hallerde insan ne yaptığını bilir ne de yapıları anlar. Dimağında her şey tehlikeli bir fırtına hızı ile peyda olur.

Bu elim derekeye düşen insanın bırakacağı uyarım iki türlüdür: birincisi korku ve nefret, ikincisi de merhamet etme ve ibret alma. Bu gibilerin uykularında bile korkunç haller dimağlarında hüküm sürer.²⁸ Müthiş bir kan boğması altında bulunan bu gibi dimağlar uykularını hep rüya ile geçirirler. Fakat, bunlar normâl rüyalar değil, kâbuslardır²⁹ ki bunlar dimağdan fıskıran volkan lâvları gibidir.

Rüya, kanın beyne hücumu ile merkezlerin gayr-i ihtiyarî bir faaliyetinden ibaret olmakla gece yatarken başlarını sarmağı âdet

edinenler kendi kendilerine sun'î kan hücumunu hazırlamış olurlar ve sabaha kadar birbirini peşleyen çeşitli rüyalarla pençeleşirler.³⁰ Artık, hayâl, hâfıza, muhakeme gibi merkezlerden hangisi daha çok fa'âl olursa vak'alar da ona göre teselsül edip gider. Şayet, fazla kan hücumundan dolayı dimağın deveranında da aksaklık tahassül ederse o zaman rüya da, sarhoşlarda olduğu gibi, sabahlara kadar pek sıkıntılı olarak devam eder. Şu hâlde başları açık uyuyanlar, saçları kısa olanlar böyle olmayanlardan daha az rüya görürler. Nitekim, eski zaman kadınları, saçları uzun olduğundan erkeklerden daha çok rüya görürlerdi.

Dimağdaki çeşitli ihtilâller sonucu, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, gayr-i şuurilik hâsıl olur. Her hangi bir merkez gayr-i şuurî bir hissi irade merkezine havale ile icra alanına çıkardıktan sonra diğer merkezler o fiili muhakeme merkezine aks ettirip gayr-i şuurî olduğuna dair bir karar aldığı takdirde, böyle bir fizyolojik sebebe dayanan bu karardan (Nedamet)³¹ denilen ruhî hâlet meydana gelir. Nasıl ki her hangi bir mahkemenin verdiği bir kararı (Temyîz)in, dikkatle tetkikten sonra o hükmü nakz etmesinden dolayı o hâkimler heyetine bir nedamet hissi gelir,; daha doğrusu, o karar bir nedamet fiilidir.

(Dimağı Uyarmanın Mekanizması)

Kanın, dimağda uyarıma da hizmet ettiğini buraya kadar verdiğimiz bir çok misallerle açıklamış olduk. Şimdi bu uyarımın ne suretle vücuda geldiği hakkında da gerekli noktalara kısaca dokunalım: Fizyoloji ilminin tesbitine göre vücudumuzdaki (Kılcal Damarcık) ların da iki türlü siniri vardır: biri, damarcıkları büzen, diğeri de genişleten. Zâten, bütün mevcûdâta da iki şey hâkimdir: biri yayılmak (Bast), diğeri toplanmak (Kabz). Bu damarcıklar büzülüşü zaman kanı iter, çıkarır; genişlediği zaman da kanı çeker, çoğalmasına meydan verir. Damarcıkların durmadan genişlemesi ve büzülmesi ile kan da durmadan dimağ hücrelerine girer ve çıkar. İşte, bu kan hücumudur ki dimağ hücrelerinde uyarımları husule getirir.³² O hâlde, beyindeki her kıvrıntıya, her kıvrıntının hücrelerine giren kan, hayat ve kuvveti toplamıştır.³³ Çünkü, o hücrenin hayatı fiilini uyarmakta, hücreyi çalıştırmaktadır. Bu suretle dimağ, yani beynin bütün hücreleri kanla âdeta ıslanmış bir şekil almaktadır. Kanın dimağ hücrelerini çalıştırmaması bir yanma fiilinin sonucudur.³⁴ Yanma ise, mutlaka hararetle ikizdir. O hâlde

fazla kan hücumu ile fazla faaliyette bulunan dimağ yüksek bir hararet yapar ve yapması da zorunludur.³⁵

Meselâ, dimağını fazla çalıştıran bir kimse başının âdeta alevler içinde yandığını duyar. Bir romancı cinaî bir romana başladığı zaman yüzü kıpkırmızı olur. Yukarıda dokunduğumuz gibi, yüksek ilim hocaları öğrencilerine açıklamalarda bulunurken yüzlerinde hiddet eserleri görülür ve dimağlarının faaliyetinden sesleri derece derece yükselir gider. Hatta o hâle gelirler ki gözleri sanki şerareler saçar ve yüzlerindeki damarlar oklava gibi meydana çıkar ve şişkinlikler gösterir. Bunları dıştan işitenler ve görenler kavgâ ediyor sanırlar. Hocalardan bazılarının dersi açıklama sırasında en küçük bir şeyi bahane ederek öğrencileri payladıkları ve hatta sınıftan attıkları çok görülür. Eğer o sırasda hocanın başına elle dokunlusa yüksek bir hararet duyulur. İşte bu zaman, dimağın mes'ut fikirler doğuracağı, feyizli hayallere kaynaklık edeceği mes'ut bir zamandır. Fakat, hem insanlığa hem milletine feyizli ve mes'ut fikirler hazırlayan ve sunan bu gibi dimağlar sahipleri için çok elim, çok fecî sonuçlara sahne olabilirler.

Kanın dimağa hücumu ile husule gelen uyarımlar, uyarıma sebep olan işin ortadan kaldırılmasına rağmen yine de devam edebilir. Heyecanlı bir vak'ada bulunup ta dimağlarımızda uyarım hâli uyandıktan sonra o vak'aları terk etmeliğimize rağmen yine vak'anın bazı sahneleri, etkili sözleri, sanki o levhalar mevcutmuş gibi hayâl sahnemizde canlanır. Hatta, bazan o derece derin izler bırakır ki rüyada bile tekerür edebilir.³⁶ Münakaşalar, münazaalar ve heyecanlar da dimağı uyarıma hazırlayıcı sebeplerdendir. Meselâ, imtihan kapılarında öğrencilerin, geçirdikleri heyecanlardan sonra, öğretmenlerin önünde düzgün ifadelerde bulunmaları hep bu hareketli uyarımlar sonucudur.³⁷

Olayların sirayet ve aks ediş şekilleri de bir takım uyarımların doğmasına vesile olabilir.³⁸ Bu hususta da kederleri, kırgınlıkları, hoşnutsuzlukları, nefretleri misâl gösterebiliriz.

Uyarım keyfiyeti devam edip te dimağımızda faaliyet şiddeti artarsa bu hâl, dalgınlıklar, baş ağrıları gibi gayr-i tabiiîlikler meydana getirir. Kırgınlık bile bir uyarım eseridir. Kırgın bir kimsenin vaziyetleri ve alâmetleri aynı şekilleri muhafaza eder. Kısaca, derin düşünceler, şiddetli kırgınlıklar, ateşli kırgınlıklar, tabiiîden uzaklaşan hiddetler, uyarımın çokluğu dolayısıyla bir takım dimağ yorgunluklarına

sebeb olmaktadır ve bu gibi hallerden korunmak ta dimağımızın sıhhati gereğidir. Bu mesele, özellikle, çocuklarda söz konusudur ve büyük önem taşır. Zira, dimağın da ekzersizi ve bunun sonucu olarak ta i'tiyadı vardır³⁹. İşte çocuklarda bu hâlin tekerrürü bir nevi dimağî ekzersiz ve nihayet dimağî i'tiyad mahiyetini kesb eder.⁴⁰

Biz, dimağda her hangi bir kıvrıntı üzerine hücum eden kanı bir başka kıvrıntıya aktarabiliriz. Bu iş hem ihtiyarî hem de gayr-i ihtiyarî olabilir. Meselâ, odasında sürekli bir meşguliyet sonucunda pek yorgun düşen bir yazar veya âlim bu zihnî uğraşmayı ihtiyarî olarak terk ile kapıdan dışarı fırlar ve başka başka manzaralar karşısında onlarla ilgilenmeğe başlarsa dimağının yazı merkezine veya başka bir merkezine hücum eden kanı derhâl görme merkezine aktarabilir. Şayet, bu gibi sıkıcı ve ezici zihnî iştigaller daha çok devam ettirilirse bunlar dimağ üzerinde şiddetli ve azaplı etkiler bırakırlar⁴¹.

Zihnî meşguliyetin çeşitli olması da, gayr-i ihtiyarî olarak,, ikinci bir meşguliyetin birinci meşguliyeti hiçe sevk etmesi, yorgunlukları meydana getiren faaliyetlerin bu suretle birbirini yok etmesi, sonucunu doğurur.

Burada, dimağa fazla kan hücumundan doğan hararet meselesini de kısaca açıklayalım:

Özellikle, köpekler üzerinde yapılan çeşitli deneyler göstermiştir ki hararetin dimağda anormâl olarak yükselmesi anormâl sonuçlar doğurmaktadır. Bu anormâl sonuçlar bize şu hakikati da bildirmiş oluyolar ki hayvanların olduğu kadar hayvandan farkı olmayan insanların da şerhlerinden korunmak için onların kızgınlıklarını ve dolayısıyla azgınlıklarını uyandırabilecek hareketlerden daima kaçınılmalıdır. Dimağî uyarımlar, iki ayaklı veya dört ayaklı hayvanların, yani insan suresindeki hayvanların da cibiliyetlerinin da'vetçisi makamdadırlar.

Dimağda, normâl hararet bakımından da, bölgeler, birbirlerinden ayrılmaktadırlar. Meselâ, hususî bir termometre ile yapılan bazı deneyler göstermiştir ki Ard Kafa merkezi kabul edilen yerde hararet derecesi (32, 9); Şakak merkezi kabul edilen yerde (33,7); Alın merkezi kabul edilen yerde de (35,3) tür ki bu da zekâ merkezlerinin bulunduğu Alın bölgesinde hararetin fazla olduğunu ıspat etmektedir. Bu hararet fazlalığı da insanların bu merkezi fazla çalıştırdıkları sebe-

biyledir. Şuna önemle işaret edelim ki bu hal ve bu fark, yalnız, akli faaliyetlerde bulunanlara mahsustur. Yaklınız, hayvanî merkezlerini kullanan kimselerde bu fark asla görülemez. Yani, yalnız harekî merkezlerini faaliyette bulunduranlar da fazla dimağî faaliyet görülemez; bedenî faaliyet onu engeller. Dimağî faaliyet için ilim adamları üzerinde, bedenî faaliyet için de sporcular üzerinde bir çok deneyler yapılmış ve akli faaliyette bulunanlarda bedenî faaliyetin, bedenî faaliyette bulunanlarda da akli faaliyetin pek sönük olduğu sâbit olmuştur.

Yine tekrar edelim ki dimağî faaliyetler esnasında kanın beyne hücum ettiği pek âşikârdır. Meselâ, yazın en sıcak bir gününde her hangi bir konu üzerinde saatlarca kafanızı yorarsanız parmaklarınızın uçlarında bir soğukluk his edersiniz. Buna karşılık ta başınız sanki alevler içinde yanıyormuş gibidir. Bu sırada parmaklarınızı başınıza koysanız âdetâ buz soğukluğu his edersiniz.⁴² Ama bu gibi hallerimizin farkında bile olmayız.

Gece dimağları kan hücumuna uğramış kimseler sıkıntılı rüyalarından uyandıkları vakit ellerinin ve ayaklarının his edilir derecede üşümüş olduğunu görürler, hatta bu hâl bazılarını evhamlandırır da. Hâlbuki mesele fizyolojik bir olaydan başka bir şey değildir ve korkacak, vehme kapılacak bir şey değildir. Çünkü rüyada kanın beyne hücum ettiği de bir çok deney ile ispatlanmıştır⁴³.

Bu deneylerin önemli sonuçlarının başında da şu sıhhi kaide yer almaktadır: (Yemeklerden sonra zihnî faaliyetlerde bulunulmamalıdır). Çünkü, eğer hazım sırasında zihnî bir meşguliyet ile kanı beyne sevk edersek, mi'de görevini yapamaz⁴⁴ ve göreve ait bu hareketsizlik temi'dede müthiş hazımsızlığa sebep olur. Özellikle okur yazarlar, yemeklerden sonra çalışmağı da 'itiyad hâline saktuklarından hazımsızlık onların başlıca hastalıklarıdır. Fakat, çoğu kere bunun sebebinin kendileri olduğunu fark edemediklerinden doktordan doktora koşar dururlar.

(Dimağdaki Uyanışın Kademeleri)

Bu kademeler üçtür: Duyu (İhtisas); Ulaşım (İntikal); İzlenim (İntiba').

Dimağî uyanışın başlangıcı duygu (Sentiment-İhtisas)lardır. Duyguların hepsi bize titreşimlerle gelir, yani dışa ait etkiler, bir hareketten

ibaret olan titreşimler vasıtasıyla his alanlarımıza beş duyugumuzla dahil olurlar. Şu hâlde titreşimsiz duyu olamaz ve yoktur demektir⁴⁵.

Duyularımız titreşimleri almağa ve lâzımgelen hücrelere göndermeğe müsait tarzlarda teşekkül etmiştir. Eğer, duyular, tabiat kanunlarına göre, bu mazhariyetten nasibedâr olmasaydı görevlerini yapamazlardı.

Dışa ait titreşimler göz, kulak, parmak uçları ve saire gibi organlarda birer uyarımla taayyün ettikten sonra nakl edici olan sinirler vasıtasıyla diamağa, yani duyu merkezlerine ulaştırılırlar

Sâniyede yirmi bin kadar olan titreşimin etkisini kulak kabul edebilir. Bu miktardan daha az veya daha çok titreşimden kulak zarı etkilenmez, etkilenmeyince de etki yapamaz.

Nevileri, şekilleri birbirinden ayırd etmek için ışık titreşiminin de 450-750 trilyon arası olması gerekir ki göz bu titreşimi kabul edebilsin. Bu miktardan az veya çok olan titreşimler gözde hiç bir suretle in'ikâs eseri yaratmaz.

Ve yine, parmaklarımızın uçlarındaki sinirlerin özel noktaları dokunmağa ait titreşimleri almağa mahsustur. Bunu ait titreşimlerin miktarda oldukça yüksektir.

Dokunmağa ait duyular için üç şart vardır:

- 1- Dokunulan şeyin harareti geçirmesi.
- 2- Kendisine mahsus özel harareti.
- 3- Yüzeyin şekli.

Birinci ve ikinci şartların yokluğu veya bozukluğu dokunmağa ait duyumun da bozukluğunu doğurur. Yüzey meselesi ise ona dokunacak sinirlerin sayısını azaltma veya çoğaltma meselesi ile ilgilidir. Meselâ pürtüklü bir cisme parmağımızı dokundurursak bu dokunuş tamam olmaz. Zira, cisim ile parmağımız arasında hasıl olacak boşluklar sinirlerin bir kısmının dokunmasına manî olur. Binaenaleyh, o cismin bırakacağı dokunma duyumu da noksan olarak dimağımıza geçer. Hâl-buki cilâli bir cisme veya aynaya yapacağımız bir dokunma tam bir dokunmadır. Şu hâlde, dimağda dış etkiler dolayısıyla vuku bulacak izlenim (intiba'ler, titreşim mahsulüdür. Bu etkileri alanlar da (Göz Kulak, Cilt, Burun, Ağız) dır ki eğer duyu alıcı olan organla izlenimi alan organ, yani dimağ arasında nakil vasıtaları olan sinirler kesilirse

dimağ tamamen sağlam ve normâl olduğu ve titreşim de mevcut bulunduğ u hâlde dimağ bunlardan hiç birisini alamaz.

İşte, bu suretle bir etki ile faaliyete sevk edilen dimağ hücrelerinde kimyevî değişiklik te yer alır. Hücrelerdeki bu kimyasal mükerrer değişip başkalaşmalardır ki dışa ait etkilerin, dolayısıyla, duyguların dimağda uyanışına vesile olur⁴⁶. Bu ilmi hakikat halk dilinde: "Bu-sözü kafana sok!" kelimeleri ile deyimlenmiştir.

İzlenimler peyda edinen dimağî bir hücre her hangi bir sebeple yahut dışa ait etkilerle yahut ta komşu bir hücrenin iykızı ile yeniden faaliyete girerse bu hücre evvelce uğradığı ta'dilât ile zapt ettiği titreşimleri, duyguları tamamiyle aynı dışa ait etki devam ediyormuş gibi uyandırır. İşte bu fiil (Hâfıza) dediğimiz şeydir.

Dimağ hücreleri birbirleri ile tel şeklinde incecik sinirciklerle birleşmişlerdir ki bunun bütünü âdeta bir santral andırır. Bu durum, dimağın duyuma ait merkezlerinin ayrı olmasına rağmen duygularının kütleві bir mahiyette olduğunu göstermektedir. Bundan dolayı da her hangi bir merkezin uyarıcı hareketi derhâl diğer merkezlere yayılır. Yine bu sebepledir ki genel bir titreşime ma"ruz kalan hücrelerin duyguları birbirleri ile almıyor yahut birbirlerini peşliyorlar.

İşte, mukayese denilen řu hâl (Muhakeme)nin; teselsül ceryan tarzı da (Fikirlerin Teselsülü)nü hasıl ediyor⁴⁷.

Titreşimlerin dimağ hücrelerine geçişini ve yayılışını yukarıda sözünü ettiğimiz o tel sinirciklerden meydana gelen santral sağlar, hücreye giden titreşimler de teselsül vücuda getirir. Dimağda taakkul sonucu tahassul eden muhakemeye göre organlara emir vermek has-salarını haiz diğer bir nevi hürecikler, merkezcikler vardır ki bunlara emir verici hücreler adı verilir. Dimağ idrâk sonucu meselâ, sağ kola emir vermeği arzu ve kast ettiği vakit bu arzuyu emir verici hücreler vasıtasıyla yerine getirir ve koldaki etlerin sinirlerini kan harekete getirir ve emrin şekline göre kol da ya kapanır, ya uzanır yahut ta tutar. Bu işlemin tersi de vardır. Yani, kol, harekete sevk olunmasını istediği zaman yine bu emir verici hücreler vasıtasıyla dimağı uyarıma da'vet eder ve emrin şeklini telâkki ettirir. Bu emir verici hücreler hareket ettirici sinirlere hâkim oldukları gibi dimağın aklı ve hissi hücrelerine de hâkimdirler. Zihni çalışmayı ayarlamak yahut fikir zincirini istenilen tarafa yöneltmek hususlarında bunların büyük etkisi vardır.

İşte, müdahale tarzında olan bu etki de (Dikkat) dediğimiz şeyi hazırlar. Şu hâlde, dikkat dediğimiz şey hissi merkezlerden bir veya birkaçının bir madde üzerinde toplanmasıdır. Ve işte, dimağın şu organik mihanikiyeti de idrâk, muhakeme, hâfıza, fikirlerin zincirlenmesi, dikkat, irade dediğimiz akli hareketleri ve bunların sonucu olarak ta ruhsal olayları ilmî bir surette açıklar. Akıl makinesinin bu çalışmasını maddeten ve hayâlen iyice kavrayabilenler de dünyadaki insanların cismanî görünüş ve gösterişlerini, sosyal bağlanma tarzlarını kolayca anlayabilirler. Şuursuz hareketler ise dimağın marazlarını doğurur ki bu da Tıb'ın ayrı bir ihtisas koludur. Biz burada bir iki misalle yetine-
lim.

Meselâ, şuurlu aşk, ancak, hürmetle, fakat, şuursuzu, sadece, şehvetle ilgilidir. Duyguların denge esasından (Evlilik) denilen aile birliği doğar. Şehvetin de denge keyfiyeti, ancak, her iki tarafın hissi fedakârlıkları ile sağlanırsa şuurlu olur. Eğer fedakârlık yapılmazsa bu birlik daha başlangıçta bozulmuş demektir.

Dimağ hücrelerinde gerek evvelce yerleşen gerekse dış etkilerin bırakacağı izlenimlerdeki paralel hisler, şahıslar arasında (Dostluk) dediğimiz hareketin esasını hazırlar. Bu da, tamamiyle menfaat esaslarına dayanır ve ancak bu suretledir ki velev uzun velev kısa olsun dostluk idame edilebilir. Gayet samimî görüşen ve bu münasebetle gıptalar uyandıran bazı dostların menfaat duygularının incinmesinden dolayı düşman tavırları gösterdikleri çok görülmüştür. Şuna da işaret edebiliriz ki yaratılışları gereği erkekle kadın hislerinin gerçek dengesine tam imkân yoktur. Bu kanunun istisnası varsa da gayet enderdir.

Şimdi, fikirler silsilesini vücuda getiren âmil hissi merkezlerin birbirine olan bağlantısıdır. Bundan da, yukarıda da söyledığımız gibi, hissi denge kurulur. Bu meseleyi bir kere daha topluca söyleysek şöyle diyeceğiz:

Bir etki dimağımıza aks edince o etkinin teferruatı ve ilgilendirdiği bütün fiilleri, dimağımızda, ait olduğu merkezlerde izlenimler peyda eder. Yine, bir fikir dimağımızda doğacağı zaman bu fikir bütün merkezlerin reylerinin birbirine eklenmesi ile vücut bulur. Meselâ, yolda giderken karşıdan hızla bir taksi gelse göz o tehlikeyi görür ve dimağa, yani (Beyn)e bir etki yapar. Bu, aynı zamanda (Dikkat)ı da ilgilendirir, (Muhakeme)yi de uyandırır ve (Hâfıza) da böyle bir çarpışmanın

vehametini canlandırır ve bu sefer (İrade) de işe karışır, bunun üzerine de (Âmir Hücre)ler İrade'nin kararını derhâl (Adale)lere verir, bundan ötürü de (Hareket Merkezi) görev alır ve nihayet yine o anda taksi ile çarpışma tehlikesinden derhâl kaçar. İşte, bunların hepsi bir anda vuku bulur.

Şimdi, her hangi bir sebeple zincirlenmeği sağlayan bağlantılar bozulsa hemen dimağda da sapıklık ve düzensizlik baş gösterir. Bu hâle de şiddetli hastalıklarla beraber şiddetli ihtiraslar ve aşırı hisler sebep olabilir. Bazan bir mi'de hastalığı veya uzun süren bir inkıbaz yahut ta tahammülü aşan ağrılar da bu hâli doğurabilir. Dimağ için çevre, en büyük etkileyicidir, akli fiilleri husule getiren dış çevredir. Çünkü bu etkiler dimağımızda lâzımgelen merkezlere geçmekte ve onları uyarmaktadır. Fakat, etrafımızı çevreleyen binlerce eşya ve olaylar arasında öyle şeyler ve olaylar vardır ki hâfıza, muhakeme bunlarla meşgul olamaz, dikkatimiz bunları kaçar. Ancak, bu olaylardan bazıları gayr-i ihtiyarî olarak dimağımızda yine birer izlenim bırakır ki bu gizli bir izlenimdir. Bu izlenim ya bir fikirler silsilesine takılarak yahut ta o izlenime paralel izlenimlerin etkileri altında uyanarak dimağımızda âniden doğar ve bizde de bilmediğimiz çok yabancı hâtıralar uyanır. Bu hâl de bizi hayretlere boğar. Fakat, hayret ettiğimiz bu gibi haller, hiç şüphe yoktur ki tamamiyle Fizik ve Fizyolojiktir. Bazan da zihnimizi kaphyan ve dikkatimizi çeken bazı olaylar, ara sıra da, dimağımızda doğar ve derhâl kaybolur, Bazan, doğuş ta olmayabilir. O zaman da o meseleyi aramakla bulmak imkânı da olamaz; o, bir aralık, birdenbire, hatta beklenilmeyen bir anda, zihnimizde yeniden görünür.

İşte, dimağımızda etki bırakan, incelenip ve muhakemeden geçirilip hâfıza merkezinde yerleşen ve dikkatimiz yüzünden hatırlanıp ta daha sonra silinen ve beklenilmeyen bir anda tekrar doğan böyle bir hâlin bütün sırrı, yukarıda da söylediğimiz gibi, binlerce hayat levhaları ve olayları arasında saklanan izlenimler arasında bulunmasındadır. Bu hâl, müşkil bir meselenin hallinde, çoğunlukla görülür. Meselâ, bir ilmin veya daha derin olan felsefenin iç yüzünü ve kendisinin yokluğu ile varlığı arasında, derin tefekkürlerle, hakikatı his ederken, zihin, birdenbire durur ve şaşalar. Hissî merkezlerimizi ne kadar yorsak ta zihin, durduğu ve meseleyi kaçırdığı yerde çabalar durur ve bir türlü bu kaçan şeyi bulup çıkaramaz ve âdeta yabancı bir mesele karşısında bulunur.

yormuş gibi olur. O an, hatta o gün için bu meseleyi hâl etmek imkân yoktur ve olamaz. Onun için meseleyi ertelememiz zorunludur. Ancak, bu takdirdedir ki bildiğimiz, fakat, unuttuğumuz idrâk şeklini tekrar bütün teferruatı ile hatırlayabiliriz.

Bu hâlden şöyle bir sonuç ta çıkar: "İnsan bir müddet uğraşıp ta geçici bir zaman için bıraktığı bir işe yeniden başlarsa zihninde o işe karşı daha büyük açıklık meydana gelir". Mesleklerini geçici bir süre için bırakanlarda görülen yüksek kudretler hep bu sebepten ileri gelir.⁴⁸

Haberimiz ve dikkatimizin dışında vuku bulan bu gibi izlenimler rüyalarımızda daha büyük bir şekilde zuhur ederler⁴⁹. Gece yattığımız zaman hiç bir suretle hatırimıza getirmediğimiz bazı hayret verici olayları rüyamızda görürüz ve: "Kat'iyen hatırımda olmayan, hatta bilmediğim şeyleri bu gece rüyamda gördüm" deriz; hatta rüyayı derhâl ta'bir edip iyiliğe yahut fenalığa yorarız. İşte bunlar hep o gibi izlenimlerin sonucudur.

Bir çok olaylar, istirahat zamanında dimağın kendi kendine çalıştığı anlarda daha feyizli olarak zuhur eder. Günün hayâlleri, gece rüyada, çiçeklenip donanır.

(Dehâ)

Bazan insan yarım bıraktığı meseleleri, dimağ, böyle kendi kendine çalıştığı zamanlarda, i'tiyad dışında, öncekinden daha açık bir surette hâl eder.

Yarım bırakılıp ta rüyada yazılan yazılar, şiirler, hatta tamamlanan kitaplar pek çoktur. Özellikle, en veciz parçalar, gece yatağa yattıktan sonra, sükûnet içinde dimağda zuhur eder.

İlim, ve fen adamları için (Keşif ve İhtira) işlerinde, felsefeciler için de (Felsefe) tahsilinde hakikatı lâyıkı ile kavramak, idrâk ve izlenim sebeblerini ve vasıtalarını, zemîn ve zamanını bulmak için çok sabırlı olmak ve konuyu, derinliğine nufuz edinceye kadar, ara vermeksizin sebat ile incelemek lâzımdır. Bu suretle, en nihayet, konular yavaş yavaş açıklık kazanacağından, bir gün başımıza bir elektrik ceryanı bağlanmış gibi ânî bir his doğar ve bu ânî histen sonra da keşif ve idrâke çalıştığımız şeyin mahiyeti dimağımızda tamamiyle belirir. (Dehâ) denilen şey işte budur.

Bazı güç meselelerle uğraştığımız zaman zihnimiz çok yorulur. O mesele, dimağda bulut gibi yayılır. O anda zihnimizi başka noktalara yönlendirsek o mesele için çabışan hücreler faaliyetlerine bir müddet daha devam ederler ve sonra dinlenirler. Daha sonra zihnimizi o mesele üzerinde toplarsak bu defaki faaliyet daha şumullu ve feyzi de o nisbette çok olur. Meselâ, bir öğrenci güçlüğe rastladığı bir dersi bırakır veya bir hâkim, çapraşık bir da'vayı başka bir tarihe erteler, yahut her hangi bir kimse hakkından gelemediği bir işi bırakır, fakat, bir müddet sonra bu bıraktıkları işlerine yeniden başlarsa o zaman meselelerini ve işlerini daha kuvvetli bir bilinçle kavramış olurlar. Yine işaret edelim ki bu hâl, dimağın dış etkilerden ve ilgilere âzade kaldığı zamanlar daha feyizli olur.

(İstihare'nin Mahiyeti)

Yukarıda anlattıklarımızdan halk arasında meşhur olan (İstihare) ye etki işinin maddî ve hakikî esası da ortaya çıkmış olmaktadır. Çünkü, istihareye yatacak bir kimse bir takım kayıtlarla dimağının bütün faaliyetini bir noktada toplar, çeşitli şeylerle uğraşmaktan uzaklaşır; zihnini, ancak, hallini arzu ettiği mesele üzerinde bulundurur. Hatta bir çok dinî dualarla bu terid işini tamamlar ve bu suretle yatar uyur.⁵⁰ Bu kimse zihninde tesbit ettiği meselenin teferruatını yahut arkasını da rüyasında tamamlar ve rüyadaki tamamlanmış şekli ta'bir edilerek o meselenin olup olmayacağı veya nasıl olacağı hakkında hüküm verilir. Rüya da tesbit edilen mesele ile bir ilgi ve devam sağlanamazsa o takdirde kusur tamamıyla (İnanc)ın kuvvetsizliğinde aranır.⁵¹

(Dimağ Ekzersizinin Önemi ve İycaatlar, İhtira'lar)

Biliyoruz ki mihanikî ve düzenli hareketler masaj ve ekzersiz adını alır. Bu masaj ve ekzersiz etkisi ile dir ki ellerimizdeki lifler gelişir ve sayıları artar. Bu hâl, kanın fa'al organa fazla gıda vermesi ve oradaki hücreleri arttırması ile açıklanır. Böylece gelişen adaleler de harekete ait işleri arzu edilen şekilde devamlı ve daha çabuk yapar.

İşte, adalelerimiz gibi dimağımız da aynı ekzesize muhtaçtır. Aklı faaliyet muntazam bir tarzda yapılır ve luzumlu zamanlarda arttırılırsa dimağdaki asabî hücreler de hem çoğalır hem de tekâmül eder ve bunun sonucu olarak ta aklı saha genişler. Vücudun hangi kısmı çalıştırılırsa o kısımdaki adaleler fazla büyüyeceği gibi dimağın da hangi

merkezi çok çalıştırılırsa o merkezin hücreleri artar.⁵² O hâlde, ekzersizi bir i'tiyad telakkî ederse, gerçekten, "İnsan bir i'tiyad hüzmesidir" denebilir.

İşte, gûya bizce bilinmiyen, fakat, hakikatta en küçük bir zerresi bile bilinen iycatların, ihtiraların aslı budur ve bunları yapabilenlere biz (Mûcid) ve (Muhterî) diyoruz ve onları birer Dâhî sayıyoruz ki meselenin iç yüzü budur.

Az kuvvet sarfını gerektiren fasıllı hareketler ve ekzersizler şiddetli ve devamlı hareketlerden ve ekzersizlerden daha faydalıdır. İşte, bu keyfiyet, aynen, dimağda da geçerlidir. Özellikle, öğrencilerin dimağları bu hususta iyice korunmalı ve onların dimağlarını yormayarak fasıllı bir surette ders yapmalıdır. Yani, öğrencilerin dimağlarını fasıllı bir surette faaliyete geçirmelidir.

Zayıf bir dimağ üzerine fazla yük yükletilirse bu dimağ için fayda değil, tersine, giderilmesi mümkün olmayan mazarratlar doğurur, hatta o şeyden nefreti bile mucib olabilir. Hazm ettirilmiyerek dimağa tıkmak istenen bu şeyler vücutta biriken fazla yağlara benzerler ki kıymetleri her hâlde sıfırdır.

(Dimağ Yorgunluğu)

Ekzersiz ve hareketlerin ve dolayısıyla faaliyetin tersi de (Yorgunluk, Bitkinlik) tir. Adalede lifler kasıldığı zaman organik maddelerinden bir kısmını yakar. Bu yakış ta, yukarıda da söylediğimiz gibi kanın içindeki oksijen ile olur. Kırmızı kan oksijeni bırakır, buna karşılık yanma sonucu hasıl olan karbon hâmızını alır ve kırmızı kan siyah olur. Bu siyah kan da siyah kan damarları ile temizlenmeğe gider, faaliyet böylece devam eder. Yanma artarsa adalî liflerin kaybı ve oksijen noksanı giderilemez. Bunun sonunda da o liflerde kasılma azalır ve nihayet durur. İşte bu durgunluk (Yorgunluk, Bitkinlik) adını alır. Kanın adalî liflerin kaybını giderebilmesi, oksijen yetiştirebilmesi ve liflerin tekrar faaliyete geçebilmesi için uzunca bir istirahat devresi geçmesi lâzımdır. Yorgunluk bir organda olursa (Lokâl), vücudun her noktasında olursa (Genel) namını alır.

İşte, adaledeki yorgunluğa benzer yorgunluklar dimağda da görülür ve mihanikiyyeti de aynidir.

Dimağda azotlu, fosforlu maddeler çoktur. Azotlu maddelerin yanmasından azotlu⁵⁵, fosforlu maddelerin yanmasından da fosforlu cisim-

ler teşekkül eder. Bunlar, dimağın yanma bakiyesi olarak kana geçerler ve en nihayet vücuttan dışarı atılırlar. Eğer dimağ fazla çalıştırılırsa dimağ hücreleri bu saydığımız bakiyeye maddelerle taşmış olur ki bu da yorgunluk yapar. Dimağın çok çalıştıran bir kimsenin idrarının tahlilinden de bu keyfiyet açıkça görülür. Ağzından ve burundan çıkan karbon hâmızı mikdarını toplayıp ölçmek te meseleyi aydınlatabilir, fakat, bu pek güçtür.

Dimağa ait yorgunluk ta (Lokâl) veya (Genel) olabilir. Eğer bu hâl dimağın bazı hücrelerine inhisar ederse (Lokâl), bütün hücreleri kasıp kavurursa (Genel) olur.⁵⁴ Birinci hâlde, az çok baş ağrıları; ikinci hâlde de beyin uyuşukluğu baş gösterir.⁵⁵

Yorgunluk zamanında dimağ hücreleri faaliyet gösteremez ve âdeta durur. İdrâk, muhakeme, dikkat, hâfıza merkezleri paydos eder, hiç cevap vermez olurlar. Bu hâle gelen bir kimsenin ağzından çıkan sözler şunlardır: "Artık kafam almıyor". İşte bu sözün ilmi bir kıymeti vardır. Meşguliyet zamanında harcanan maddeler yeteri kadar yerine konamazsa dengesizlik baş gösterir. Bundan dolayı hayatlarını akli faaliyetleri ile sağlıyanlar ve böyle meşguliyetlere bağlıyanlar çok mükemmel gıda almalıdırlar. Yalnız sebze ile iki üç ay beslenen bir adamın zekâsında oldukça gerileme görülmüştür. Hatta, hiddet, şiddet ve zekâ eseri göstermekten uzak, hâlim, selim olanlara halk arasında: "Semiz otu Evliyası" denir ki bu söz büyük bir hakikata işaret etmektedir. Tabii sıhhi mecburiyetler karşısında gıda rejimi de ayrı bir önem taşır.

Beyin ile vücudumuzdaki diğer organlar arasında da ilişkiler vardır. Dimağın, hele mi'de ve kalb ile ilişkisi çok açıktır. Meselâ, dimağı, kabiliyetinden fazla yoran bir kimse mi'desinden derhâl menfi bir cevap alır ki buna çok dikkat etmelidir. Bu da hazım yolları ve görevle ilgilidir.

İşaret edelim ki etin zekâ üzerinde etkisi büyüktür. Her ne sebeple olursa olsun etsiz yaşayan insanlar ve ya insan toplulukları bir koyun sürüsünden farksızdırlar. Çünkü otlarla beslenen insanlarda dimağ faaliyeti çok ağırdır. Bundan ötürü de bu gibi insanlara halk arasında: "Koyun gibi!" sözü ile işaret edilir. Etin yalnız zekâ üzerinde değil, genellikle sıhhat üzerindeki önemi de büyüktür. Et kuvvetli bir gıda olduğundan bir çok hastalıkları da önler. Bu hakikatı da halk: "Et giren yere dert girmez" cümlesi ile pek güzel deyimlemiştir.

Dimanın en çok sarf ettiği maddeler azotlu maddeler olduğundan bu maddelere de o nisbette ihtiyacı vardır. Hulâsa, insanın kol kuvvetinin, akıl gücünün, ahlâkî fazilet veya reziletinin aldığı gıdalarla, mut bağında kayhayan tenceresi ilede pek sıkı bir ilgisi vardır. Çünkü, uzun müddet aç kalan⁵⁶, dolayısıyla kanı sulanan bir kimsenin, kuraklıktan çöl hâlini alan bir tarla gibi, müfekkiresinin de çok geçmeden yok olup gideceği bir gerçektir.

Hulâsa, insan ruhsal yönü ile birlikte bedenî yönüne de önem vermek ve alacağı gıdalara dikkat etmek zorundadır.⁵⁷

(Aşk ve Zekâ Meselesi)

Faaliyet gösterip yorulan bir kimsede, yanma çokluğundan dolayı, kanında oksijen azalır. Bu azalma keyfiyetini tabiat, fazla soluk aldırarak, ciğerleri fazla çalıştırarak giderir. Aç ve suzuz kalan bir kimse de açlığını, susuzluğunu gidermek için çareler arar ve bu çarelerin sağlanması için de fikirler, arzular besler. İşte, bütün bunların hepsi (Denge) düsturundan doğar. Bu denge tarzı organik ve aklî faaliyetler arasında da aynen cârîdir, hatta, daha sıkı bir bağ ile birbirine bağlıdır. Bu iki fiil arasındaki dengesizlik ve çatışma hayatın devamını güçleştirir ve bazan da imkânsız kılar.

İnsanda her organ, aklî hayat üzerinde başka başka etkiler yapar. İnsandaki tenâsül organının insanın aklî hayatı üzerindeki önemi ve etkisi ise pek büyüktür. Bu sebeple insanı tenasül aletinden yoksun bırakmak insanlığa sığmayan bir harekettir, hayata karşı bir tecavüzdür, ahlâkî bir fâciadır. Tarihte rastladığımız bu çeşit olaylar pek yüz kırtarıcı bir câhillik örneğidir. Zira, dediğimiz gibi, tenasül organlarının zekâ⁵⁸ üzerinde açık ve büyük bir etkisi vardır. Tenasül organları dimağda şiddetli emeller, çeşitli fikirler uyandırır. Bu organlar, yüksek derecede hissi olayların beşiğidir.

Maddî aşkın hedefi cinsî münasebetlerdir. Fakat, biz bunu bir hayvanlık örneği telâkkî ederek diyeceğiz ki ma'nevî aşk varlıkların hayat kaynağı, cinsî münasebetler ise bu varlıkların karanlık mezarıdır, ölümüdür.⁵⁹

Ömründe bir defacık olsun kalbinin saf ve temiz heyecanlarını duymamış bir kimsede bissî kemâller ve ma'nevî zevk aramak şüphesiz ki pek boştur. Hissî kemâllerden ve ma'nevî zevkten yoksunluk ve

boşluk ise insanlığın ebedî bir fâciası⁶⁰, ihmâle gelmez büyük bir tehlikesidir. Bununla beraber, bu zevkin de başlangıcı ve esası maddedir ve maddedeki cevherin mevcudiyetidir.

Cinsiyyet ayırmayarak söyleyelim ki bülûğ hâli, çocukların hissi heyecanlarının kaynaştığı⁶¹ bir zamandır ve çok yüksektir. Eğer insanlar cinsel içgüdülerinden yoksun olsalardı, başta (Ahlâk) kitapları olmak üzere (Şiir) kitaplarından da, (Felsefe) kitaplarından da ve hatta (İlim) kitaplarından da insanlık yoksun olurdu.

Fakat, cinsel içgüdülere esir olmak ta vücudu yıpratır ve en nihayet, hücrelerden dokular, dokulardan da bedenler teşekkül ettiğinden hücrelerin hayatlarına hizmet etmeyen organlar da pâyedar olamaz.⁶² Bu da tabiatın kanunudur.

(Cinsiyetin Teşekkülü)

Bu noktada cinsiyet hakkında biraz açıklama yapalım ve sonra tekrar esas konumuza dönelim.

Hayatta ve özellikle insanlarda önemli bir cevher vardır ki kadınlarda da erkeklerde de zuhur eder ve cinsiyeti de ayırd eder.

İç ifraz guddelerinden Hipofaz'ın ön lobundan çıkan Gonadatrofin'ler, kadınlarda yumurtalıklara etki ile Estrojen denen kadınlık hormonunun; erkeklerde de husyelere etki ile Testosteron denen erkeklik hormonunun ifrazını ve dolayısıyla kadınlık ve erkeklik ile ilgili organların gelişmesini ve bazı özel hallerin zuhurunu sağlarlar. Bu madde kana dökülmediği müddetçe çocukların bülüğa ermesi ve bülüğda görülen hâllerin vukua gelmesi mümkün değildir. Şimdi biz erkek çocuğu ele alarak diyelimki bir delikanlı olmak ve erkek olmak, ancak, bu cevherin kana girmesi ile mümkün olur ve bu madde erkeğin cismânî ve bedeni bütün özelliklerini yaptığı gibi ruhî bütün erkeklik özelliklerini de yaratmaktadır. Bu cevher ne sebep ve suretle olursa olsun ifraz olunacak olursa erkek çocuk doğduğu zaman getirdiği erkeklik organlarına rağmen ne maddeten ne de ma'nen asla erkek olamaz.⁶³ Bu cevhere sahip olduğu için erkek olan her hangi bir adamda bu cevher kuruyacak olursa erkek, erkeklik vasfı olan bütün çizgilerini ve özelliklerini kaybettiği gibi erkeklığın ruhî özelliklerini de kaybeder.

Bir delikanlının kanına bu madde gerektiği nisbette girdiği dakikadan itibaren o, kadın cinsi tarafından cezb olunmak ve kadın cinsini de kendine cezb etmek hususlarına da sahip olur. Kadın

ve erkeğin kanına dökülen bu cinsî sevherler onları artık birbirlerine yaklaştırmaktadır. Kadınla erkeğin kanına bu madde girdikten sonra onların birbirlerini cezib etmemelerine imkân olmadığı gibi, onların kanlarına bu madde girmeden önce onların birbirlerini cezib etmelerine de imkân yoktur. Erkeklik cevherinin de kadınlık cevherinin de özellikleri kesin ve muhakkaktır.

Erkek ve dişi olan mahlûklardan cinsiyeti kaldırdığımız zaman erkekliği kaldırılan ve dişiliği kaldırılan hayvanların tamamen aynı şekle geleceği ve bu şeklin erkeğe de dişiye de benzemiyen ayrı bir tip olacağı görülür ve erkek ve dişiden ayrı (Cinsiz- A Sexuel) tarafsız bir tip vücut bulur ve tarafsız olan bu tip te bütün bir mi'yar olur.

Eğer erkeklik ve dişilik tarafsız tip üzerine eklenmiş bir cinsiyet ise, cinsiyet te, aslın bir hâdisesi olur demektir ve tarafsız tip üzerine erkek ve dişi cevherden hangisini verirsek husule gelecek tipin o cinsten olması gerekir. Meselâ, Tavuktan dişilik ve Hodozdan erkeklik cevherini yapan unsurları kaldırırsak tarafsız tipi yaratmış oluruz. Sonra Tavuktan yapılan tarafsıza erkek ve Horozdan yapılan tarafsıza dişi cevherini verirsek Horozu Tavuk ve Tavuğu Horoz yapabilmemiz de gerekir. Meselâ, Tavuktan yapılan tarafsıza erkek cevheri şiringa edilirse Tavukta muazzam bir ibik, mükellef bir çift kanad ve sırf Horozu mahsus olan kuyruk teşekkül eder, gagası büyür ve hârikulâde bir sesle ötmeğe başlar; her noktadan da tamamen mükemmel bir Horoz, her yönden tamam bir erkek hâline gelerek Tavukları da kullanmağa başlar ve Tavuklarının yanına sokulan yabancı bir Horozu tahammül edemeyerek kavgaya başlar. Kavga ve çeşitli makamdan şarkılar söyleme içgüdüleri de kendisinde tamamiyle uyanmış olur. Artık bu Horoz tamamiyle natürel bir Horoz olmuştur. Yine bunun gibi, bir Horozun erkeklik ifraz eden kısımlarını kaldırırsak onun erkekliğinin yarattığı ibik, kanad ve kuyruk kısımları düşer, şarkı söyleme hassası söner, kavga içgüdüğü kaybolur, hulâsa, tarafsız tipe döner. İşte bu tarafsız tipe dişi cevheri aşılırsa tamam bir Tavuk hâline gelir ve Tavuğun gıdıkdaması ve Horozu görür görmez çömelmesi gibi dişi hareketlerin hepsini yaparak dişileşir. Her yerde ve her zaman erkeği dişi ve dişiyi erkek yapma deneyleri devam edegelmektedir.

Memeli hayvanlarda da ve meselâ, dişiliği kaldırılmış Köpeklerle, erkeklik unsuru vererek tamamen erkekleştirmek mümkündür. Buna karşılık, erkek Köpekler de dişileştirilerek memeleri büyütülüp

kendilerinden süt alınabilir. Tarafsız tipin üzerine hem erkek hem dişi cevheri verilirse, yani erkeklik ve dişilik aynı saha üzerinde teessüs ettirilirse (Hünsa) dediğimiz tip meydana gelir.

Cinsiyer sırrı gibi tabiatın en kışkanç bir inatla sakladığı sırlarını hâl ederken insan zekâ ve gelişmesinin bu sırrı da gölgede bırakacak daha esrarlı ve hârikalı ufuklara yükselmesi pek tabiidir. Ancak, bu sırları çözebilme her insana nasib olur bir mutluluk değildir. Çünkü, bu, ancak, ilim damlacıklarından koca bir derya yapabilmekle ve bu deryayı da (Felsefe) rüzgârı ile dalgalandırabilmekle mümkündür.

Hulâsa, kadınların kanlarında pek bol olarak bulunan kadınlık cevherini erleklerin karlarında kadınlara nisbetle ancak yüzde yirmi beş nisbetinde bulunan erkeklik cevherine ve erkeklik cevherini kadınlık cevherine çevirmek mümkün olduğu gün hayatın en büyük keşiflerinden biri yapılmış olacaktır. Böyle bir keşiften de pek ümitliyiz. Çünkü, içgüdü gibi hâlli insanlar için ebediyyen imkânsız olduğu sanılan bir konu ilmî incelemeler ve akli faaliyet sayesinde ilk adımlarını atmış ve gayesini bulmuştur ve bu gayeye doğru da hızla ilerlemektedir.

(Organik ve Akli Faaliyetlerin Karşılıklı Etkileri)

Burada yine esas konumuza dönelim ve organik faaliyetlerle akli faaliyetlerin birbirleri üzerine etkisi üzerinde duralım.

Organik faaliyetlerin akli faaliyetler üzerindeki etkilerini yukarıda gerektiği gibi açıklamıştık. Bunun tersi olan, akli faaliyetlerin organik faaliyetler üzerindeki etkisi de pek açıktır⁶⁴.

Meselâ, çalgı çalmağa başlayan bir kimse notaları kolaylıkla öğrenir. Fakat, eller çalgının telleri üzerinde gezinebilmek için dimağdan gelecek emirleri bekler. İlk devirlerde parmakların hareketleri ile dimağın emirleri ahenk içinde olamaz ve bu hâl ekzersiz ahenginin dengesine kadar devam eder.

Ahenksizlik, dimağın her hangi bir sebeple perişan olması ile veya emri nakle memur sinirlerin kopması ile de büyük ölçüde artar. Bu takdirde yapılması istenilen ve emredilen şeyler arzu edilmeyen şekillerde yapılır. Meselâ, birisine iltifat edersiniz, oturacak yer gösterirsiniz, fakat, o size çirkin sıfatlar izafe eder ki bu hâl onun gayr-i şuûrî bir harekettir; yoksa o çirkin kelimelerle cevap vermesini hiç bir vakit arzu etmez. Özellikle kadınların aş erme hastahklarında bu gibi haller çokça görülür.

Gebelik esnasında bir kadın, söylemekten ve yapmaktan utanacağı şeyleri söyler ve yapar, Kadınların aş erme zamanlarındaki gayr-i şuurî hallerinden olan (Hırsızlık) pek meşhurdur.

Bazı kere de hükmümüz altında bulunmayan hareketlere irâde⁶⁵ ile etki yapıldığı da olur. Hatta bazı insanlar irâdelerinin gayreti ile kalblerinin atış sayısını her istedikleri zaman azaltırlar ki bunun metodu da⁶⁶ (Alıştırma) dan ibarettir.

Şu hâlde, hislerimiz, fiillerimiz ve hareketlerimiz üzerine nasıl etkide bulunuyorlarsa irâde de aynı suretle fiillerimiz ve hislerimiz üzerine etkide bulunuyor demektir.

Sonuç bakımından fiil ayndır. Ancak, birinde işe irade müdahale ediyor diğesinde ise müdahale etmiyor. Bu da şu kanunla açıklanabilir. "Her bir etki hâli kendine uygun fiilleri hareket ettirmeğe meyyâldır". Bundan ötürü, hislerin ve heyecanların hayatî organlar üzerinde yaptıkları etkilerle meydana getirdikleri alâmetler hep bu kanunun gereklerindedir.

Ve yine, dehşet verici bir manzaraya bakan bir kimseye dikkat edilirse daima gözlerini kapadığı görülür. Tasdik ve inkâr hareketlerimiz de hep bu cümledendir: tasdik ile muhayyel bir şeye temayül; inkâr ile de aynı şeyden kçınmış oluruz.

Aklî heyecanların organik fiiller üzerine yaptığı etkiler, özellikle, korkularda görülür. Meselâ, fazla korkan bir kimse gayr-i ihtiyarî altına kaçırır. Çünkü, korku hissi bağırsakları harekete sevk eden sinir-cikler üzerinde geçici bir felç yapar. Bu felçten ötürü de bağırsaklara fazla miktarda su dolar ve bu suda dışarı çıkmak ister ve çıkar.

Hulâsa, acı veya tatlı, bütün hislerin kan deveranı üzerinde büyük bir etkisi vardır ve bu gibi etkiye ilk cevap veren de (Kalp) tir. Sev-gilisine rastlayan bir kimsenin hemen kalbi çarpmağa başlar. Korkulu bir olayla karşı karşıya gelen bir kimsenin kalbî heyecanı artar. Hayatta sonsuzca yürek oynamaları vardır ki bunları herkes bilir. Şunu da hemen söyleyelim ki kederden, aşktan söz edildiği zaman hep (Kalb)in ileri sürülmesi işte bu fiziyojik ve psikolojik sebeplereindir.

Şiddetli bir heyecan kalbin hareketini arttırabildiği gibi, tersine, durdurabilir de.⁶⁶ Halk dilinde buna (Inme) derler. İnme'den maksat kalbin durmasıdır. Fakat, bundan (Felç) anlaşılmalıdır. Çün-

kü, bu heyecan önemli sınırlarla etkisini kalpte gösteriyor ve kalbin hareketini durduruyor. Kalb durunca, dimağa da kan gönderemeyeceğinden, dimağ fiilleri de duruyor.

(Heyecanlanma)lar özellikle, gözyaşı bezleri üzerine, tenâsül organları üzerine, cild üzerine, akciğerler üzerine, kadınların memeleri üzerine ve böbrekler üzerine etkide bulunur ve bu gibi etkilere de bu organlar fazla ifrazatta bulunmakla cevap verirler.⁶⁷

Şiddetli bir heyecan saçlar üzerinde de etki yapar ve saçları bir anda ağartır.⁶⁸ Bu hâl, özellikle i'dam mahkumlarında açıkça görülmektedir.

Fikirlerin, hayâllerin de organik fiiller üzerinde etkileri vardır.⁶⁹ Yalnız bunlar şiddetli ve mübalağalı olmayıp oldukça düzenlidirler. Bunun için: "Her fikir bir icra meylidir, hatta, bir icra başlangıcıdır" hayatî kanununun hikmeti fizioloji ilminin te'yidi ile de sâbittir. İrâdemizin ilişkisi olmadan bir çok fiillerimizin ve hareketlerimizin tecelîsi hep fikirlerin, hayâllerin etkisinden doğmaktadır.⁷⁰

Fikir, akli hareketlerle tamamlanıp gelişmeğe bir eğilim gösterir. Bu sebeple bu gibi hareketler âdeta fikri yaşatmağa ve geliştirmeğe çalışırlar.

Fikirler, nebatî ve hayvanî fiiller üzerine de etkide bulunurlar. Meselâ, yemek fikri sindirim cihazının usaresini çoğaltır; kederli fikirler göz yaşları akıtır.⁷¹ Büyük bir Atasözü vardır: "Fikri ne ise zikride odur"⁷² derler. İşte bu hakikat ta fennî açıklama ile doğrulanmaktadır.

Hayâl da fikir gibidir ve (Taklid)in esaslarından biridir.⁷³

Taklid, yapıldığı görülen bir şeyin, görende yapılması fiillidir. İnsanlar ne görür ve ne işitirlerse daima taklid etmek isterler.

Uyutmak yolu ile veya telkin yolu ile ilka edilen fikirlerin tecelîyatı da alelâde fikirler gibidir.⁷⁴ Meselâ, filân filanı uyuttu ve istediğini yaptırdı denir.

(Düşünmek), fikri kendi kendine çalıştırmak, dolayısıyla, organik fiiller uyandırmaktan uzak bulunmak demektir ve bu da şuuri bir tarzıdır. Asabî hastalar da her düşündüklerini söylerler ve yaparlar.

Telkin, fikir üzerinde mutlak bir hâkim rolünü oynar. Uyutma işinin gerçek yönü de budur.⁷⁵

Aklı ve organik karşılıklı etkiler konumuza son vermeden önce bir çok münakaşalara sebep olan bir meseleyi de burada kısaca açıklayalım. Bu büyük mesele de şudur:

Acaba akli faaliyetin hayat üzerine etkisi nedir?

Bir çok kimseler akli faaliyetin hayatımızı tehdit ettiğini iddia ederler ve iddialarını da kandırıcı misallerle açıklarlar. Bu misallerden önemle ileri sürülenlerden biri de zihin işlerinin, hayatı, el işlerinden daha çok yıprattığıdır. Bazıları da fazla zihin faaliyetinin fazla dimağ hücreleri eskittiği iddiasındadırlar. Hâlbuki hangi şekilde olursa olsun hücrelerin fazla yıpranması hayatın da fazla yıpranması demek değildir. Çünkü, yıprama, eskime, durmadan zindeleşmede, yenilenmededir. Yani, yıpranma her vakit, bir (Yenilenme) dir ki hayatı cilve de işte bu (Yenilenme) kelimesinde toplanmaktadır⁷⁶.

Sonuç olarak dimağın mahiyeti hakkında iki esash görüşe, yani Materyalist görüş ile Spiritüalist görüşe kısaca dokunalım:

Materyalistlerce mi'de ve onunla ilgili olan karaciğer ve safra sindirim işinde ve glikoz i'malinde; akciğerler, teneffüs işini sağlamada; kalb te kanı bedeninin her tarafına gönderip yayma hususunda nasıl fa'al birer organ iseler dimağ da düşünce imâl eden alâlâde bir organdır.

Spiritüalistler ise bu görüşü red ederler. Çünkü, onlar böyle bir görüşü dimağın çok yüksek kudretlerine karşı bir nevi küçüklük sayarlar. Onlar tefekkür, muhakeme, irade, hâfıza gibi hayret verici hissî merkezlerle hayvanların en üst mevkiine çıkan insanın dimağının mi'de, bağırsak, karaciğer gibi şeylere benzetilmesini asla kabul etmezler. Ancak, eski düşünürler gibi de ruh'u Tasavvufî bir iymana değil de fiziyojoloji'ye i'timad edip onun olumlu verilerine dayandırırılar ve ma'nevî kudretleri bu fiziyojolojik sebeplerle meydana gelen fiiller sayarlar.

Eski bilginler ve özellikle Mutasavvıflar fiziyojoloji ilminde pek geri olduklarından, yalnız, dimağın ulviyetini, yüksekliğini söyleyip durmuşlar, fakat, o yüksekliğin nereden ve nasıl geldiğini bilememişlerdir. Gerçi, Şark Filozofları, gerçeğin iç yüzünden, özünden çok söz etmişlerdir, fakat, bunu maddiyyat alanında ispatlayamamışlardır. Tam ve gerçek bir âlim filozof olabilmek için, çeşitli ilimleri ve özellikle fiziyojoloji ve psikolojiyi genel hatları ile ve hakkı ile bilmek gerektir. Bu suretle de o ulvî dediğimiz dimağın ulviyetinin bazı esfel dediğimiz

şeylerin, yani organlarımızın görevlerinin bilinmesine bağlı olduğu bilinecektir. Gerçek filozoflarla fizyoloji bilginlerinin müştereken savdukları bir fikir vardır ki o da şudur: "Dıştan gelen etkileri duyan, algılayan (Algı Melekesine); bu etkileri kayd ve gerektiğinde sarfeden bol bir (Hâfıza Kuvvetine); bu suretle biriken etkileri mukayese edebilir bir (Muhakemeye); ve nihayet bu muhakeme kararını uygulayabilen bir (İradeye) sahib olan insan beyni teneffüs ve sindirim organları gibi alelâde organlara benzetilemez.⁷⁷ İnsan beyni, aklın hayret verici kudretlerini toplayan, Semaların sonsuzluklarında dolaşp, şimdilik, (Ay) a çıkışı sağlayan, karaların ve denizlerin karanlıklarına sokulup oradaki şeylerle de temasa gelen hârikalar kaynağı bir sinir sistemi takımıdır. Ve hiç şüphe etmiyoruz ki bu hârikalar gösteren sinir sistemi takımı, gelecekte, bugünkü hayret verici gelişmeleri bile pek sönük gösterecek yüksek görüşler ve buluşlar sağlayacak, kâinata bile huzurunda diz çöktürecektir.

Aklî hareketleri doğuran beyin hücrelerinin faaliyet tarzlarını, düşünce denen şeyin meydana geliş yollarını bize açıkça ispatlayacak yol ise hem maddî hem ma'nevî alanları içine alan gerçek felsefenin iç yüzüne, derinliklerine girmek olacaktır. Bu mes'ud devir de, artık, içinde bulunduğumuz yüzyıldan pek uzakta bulunmamakta ve olanca hızı ile kendi gelişmesinin zirvesine ulaşmaktadır.

Bu gelişme insan bakımından, yani enfüs bakımından söz konusu olduğu kadar kâinat bakımından, yani âfâk bakımından da söz konusudur. Çünkü, enfüs âfâka ve âfak ta enfüse tâbidir. Gelişen bir dimağın gelişen bir dış âlemi ve gelişen bir dış âlemin de gelişen bir dimağı olması zorunludur.

Bunun için her şeyden önce gerçek Felsefeye yönelmeliyiz.

BEYNİMİZİN RUHSAL MU'ÇİZELERİ

EK - NOTLARI

1 İnsan ancak şuuru dolayısıyla kemâle ermiş kutsal bir mahlûk sayılmıştır. İnsanın vücudunun göbekten aşağı ayaklara kadar olan kısmı (Yedi Kat Yer); göbekten yukarı boğaza kadar olan kısmı (Kürsi); boğazdan yukarı (Arş-ı Muallâ); baş ta (Onsekizbin bin Âlem) i'tibar edilir. Bütün varlığın sırrı ve hakikati baştaadır. İnsan vücudunda dört unsur, dört kapı, dört nefis, dört ruh, dört âlem, dört melek ve dört kitap ve otuz iki harf vardır. İşte bütün bunların hepsi fâni, fakat, ismini kudret kalemi ile insanın cemâlinde yazmış olan Allah bakidir.

2 Bu suretle yavaş yavaş beyinde girinti ve çıkıntılar meydana gelmeğe, dolayısıyla ruhsal olaylar hâsıl olmağa başlar.

3 Yani, hayvanlıktan yavaş yavaş insanlığa terakkî ettirir, sonra da ilmen yükselmesini sağlar.

4 İnsanlar bu i'tibarı devrelere ayrılmakla beraber her hangi bir devirde bulunan insanların hepsi de aynı nisbette değildir; her birinin zekâ derecesi başka başkadır. Üçüncü devrenin en yüksek şahsiyetleri de (Filozof)lardır. Çünkü onlar hayatı en ince noktalarına kadar anlamışlardır.

5 Kan, hem organları ta'mir eder hem de hareketleri sağlar. Baygınlık demek hissi merkezlerin faaliyetten kesilmesi demektir.

6 Kulaktan titreşimler yapıp çıkan şey, hayvanî ruhtur, yani vücudun buharı, hararetidir. Sultanî ruh dediğimiz şey ise bilgidir, şuurdur. Ancak, o da bir yönü ile hayvanî ruh ile, yani kanın mevcudiyeti dolayısıyla vücudun hayatıyeti ile ilgilidir.

7 Çünkü kan, bütün kâinatı kendine bağlamış ve toplamış olan (Şuur)un beyinde zuhuru sebaptir.

Alın büyük veya küçük olması da zekâya işaret edemez. Alın büyük olanın dimağı da büyük olur fakat, kıvrımları az olursa beyin büyüklüğü zekâ cihetinden bir fayda sağlamaz. Bir küçük beyin de kıvrımlardan yana zengin olursa o beyin sahibi pek büyük işler görebilir.

8 Sağ kolumuzun sol kolumuzdan daha kuvvetli olması ve her işi onunla görmemizin sebebi de budur.

9 Beyindeki kıvrımların husulü işte bu incecik damarlar sayesinde.

10 Bu muazzam makinenin hareketlerini düzenleyen şuur, (Küllî Şuur) dur; cüzün burada hiç bir iradesi yoktur. Kalb kendi kendine mütemadiyen işler durur, bütün organlar görevlerini yapar durur. Bu, insan bakımından, yani enfüste böyle olduğu gibi, kâinat bakımından da, yani âfaakta da aynı böyledir; âfâk ta küllî şuur ile idare olunur. Fakat, şuurun zuhuru insanda olduğu için kâinat insana, yani âfâk enfüse bağlıdır.

Ve madem ki bizim şuurumuz kana ta'bidir, demek ki biz yokuz; var olan (Kül)dür ve biz de onun cüzüyüz ve her cüz de odur. Kısaca, toplam bakımından biz o'yuz, o da biz.

Cüzlerde bilen de Kül'dür. Zira, eğer bizim kendimize has şuurumuz olsa, bizim benliğimiz olurdu, varlığımız olurdu, bu takdirde de ebediyyen böyle kalmamız gerekirdi.

Şu halde (İrade) cüzlerin elinde değildir ve olmadığı için de bizim mevcudiyetimiz aslı değil, i'tibaridir; var olan o'dur.

11 Sabah yataktan kalktığımız vakit vücudumuzda bir hafiflik, dimağımızda bir uyanıklık, organlarımızda bir çeviklik hissederiz. Çünkü, uzun gün yorulan organlarımız, sinirlerimiz dinlenmiştir. Vücuttaki birikintiler de sabahleyin işeme ihtiyacı ile dışarıya atılmış ve nihayet vücuttaki hayat yabancı maddelerden kurtulmuş ve sırf kendi kalmıştır.

Uykunun hararetle de ilgisi vardır. Az veya çok hararetin ikisi de uyku getirir. Özellikle fazla hararet sinirlere bir hoşluk vermekle onları gevşetir ve vücutta bir yorgunluk, dolayısıyla de uyku getirir. Fakat, böyle bir uyku tabii bir uyku değildir. Meselâ, hamamda iken fazla sıcaklık etkisi ile insan uyumak ister. Ve yine, içki içildiği zaman ispirtonun verdiği fazla hararetle de sinirler uyuşur ve insan uyumak ister ki bu da tabii bir uyku değildir ve bu gibi uykular zararlıdır.

Genellikle, ihtiyarlarda ve çocuklarda fazla uyku ihtiyacı görülür. Bu ihtiyaç, ihtiyarlarda organik faaliyetlerin noksanlığı, yavaşlığı yüzünden vücuttaki birikintilerin ancak uzun bir sürede atılabilmesinden, çocuklarda ise organik yorgunluğun fazla olmasından ileri gelir.

12 Bu konuda özellikle Freud'un rüya ile ilgili yazılarına bakınız.

13- İnsana uykuda yeni fikirlerin gelmesi geceleyin birçok beyin merkezlerinin sükûnette olması dolayısıyla kanın yalnız tek merkeze hücumundan ötürü fazla faaliyet sonucudur. İşte bu fazla faaliyet sebebi ile bulunamayan şey bulunur, çözülemeyen şey çözülür.

Beynimizde hissi ve harekî merkezlerden meydana gelen santralin bütünü dinî dilde (Cebrâil) dir,

Cebrâil, esasta, aklın ve ilmin mümessili sayılmış ve makamının da Sidretülmüntehânın zirvesi olduğu kabul edilmiştir. Cebkâl-e kıyasla da İsrâfil, hayat'ın; Mikâil, irâde'nin; Azrâil de kudret'in mümessilleri sayılmışlardır ki bu dört büyük meleğin temsil ettikleri Hayat, İlim, Kudret ve İrade de Allah'ın bütün isim ve sıfatlarının aslıdır. Cebrâil batını, diğer melekler zâhirdir.

14 Gece uykularında gezenler uyur halde iken meselâ, dam kenarlarında ve diğer tehlikeli yerlerde gezdikleri halde, yuvarlanıp ölmezler. Bunun sebebi de hareket ettirici merkezlerin hayatı âmir olmalarından, içgüdülerin hayatı âmir olmalarındandır. Bu gibiler, gece uykuda yürürken fikir, muhakeme merkezleri istirahatta olduğundan, akıl, içgüdü de tabii halde kalmış olur. Tabii hal demek te hayat demektir. Bu sebeple bu gibiler ayaklarını bir milim bile boşluğa atmazlar ve düşmezler. Nasıl ki mide, kalb... durmadan hayat için çalışmaktadır ve bütün bunlar tabii haldir. Bu organlara bağılı sinirler de bu tabii halden dışarı çıkamaz. Tabii hal dediğimiz şey de içgüdü şeklinde bir iradeye tâbi olduğundan tehlikeye düşülmez.

Tekrar edelim ki tabii halden maksat sevk-i tabiidir, o da hayatı muhafazadan ibarettir. Eğer muhakeme merkezi faaliyette olupta gece uykusunda gezene "şöyle yürü, böyle yürü" diye müdahalede bulunulsa o zaman da bu tabii hayat ceryanı bozulmuş ve yanlış bir muhake meile hayat tehlikeye girmiş olur.

15 Bu suretle muhakeme merkezindeki kan gözlere geçecek ve ışıktaki da çeşitli renkler olmakla sadece parlaklık söz konusu olacağından gözlerdeki sinirler yorulacak, bu suretle de uyku gelecektir.

Göz kapaklarını açıp kapamak ta kanın göz kapaklarına gelip oradaki sinirleri yormasıyla dolayısıyla uyku getirmei demektir.

16 Beslenme, maddî zayıfatı gidermek demektir.

17- İntibah'ın üç dayanağı vardır:

a) İhtisas ki bir şeyi görüp geçmektir,

b) İntikal ki görülen şey üzerinde biraz durmak ve onu hıfz etmektir.

c) İntiba' ki hıfz olan şeyin beyne adam akıllı tab' olmasıdır.

18 Eflâtun'un: (Sağlam ruh sağlam bedende bulunur) mealindeki sözü meşhurdur.

Bu söz gerçi doğrudur, fakat, bir şartla: düşünce merkezini işletmek şartıyla. Bundan ötürü yalnız vücuda değil hem vücuda hem ruha, yani hem maddeye hem ma'naya birden önem vermedir ve bu ikisi arasında ahengi sağlamalıdır. Çünkü, ahenk nerede ise hayat oradadır.

19- Kanı birdenbire hücum ettirmek veya ettirmemek için istidat ve kabiliyyet şarttır. Bu da ya fıtratan ya da i'tiyadla hasıl olur.

Kanı harekete getiren ruh olduğu gibi ruhun zuhuruna sebep te yine kandır. Zira, ruh, hululu değil, zuhuridir. Bundan ötürü de ruh, bütün maddî varlıkları kaplamıştır. Bu, insanda böyle olduğu gibi kâinatta da böyledir. Harika meselesi de, işte, maddeyi temamiye kaplayan bu ruhun maddî unsurlara hâkim olması ve onlara tasarruf etmesi meselesidir.

20 Münakız fiil demek, kanın beyinden birdenbire çekilmesi ile önceden düşünülen şeyin muhakeme merkezinde temessül vaziyetinde kalması demektir.

Bu kan çekilme keyfiyetini maharetle yapan Hint fakirleri geleceği haber vermek gibi bir çok şeyler yapma gücü kazanmaktadırlar.

21 Bu ânî uyarım misalini diğer şeylere de uygulayabiliriz. İşte, (Gizli İlim) veya (Esrar) dediğimiz şeyin iç yüzü de bundan başka bir şey değildir. Kâinatta gizli, sır, hiç bir şey yoktur; her şey açıktır, ama bilmek şartıyla.

22 Manyatizmada evvelâ süjemin gözlerine baka baka (Uyu... uyu...) diye yavaş yavaş söylemek faaliyeti azaltıp i'tidâl husule getirmek içindir. Süje uyuduktan sonra da sert emirler vermek te kanı tahrik edip lâzımgelen dimağî merkezleri uyararak, ve süjeye istenilen işleri (ve meselâ, İstanbula göndermek ve oradan bize haberler getirmek) yaptırmak içindir. Spiritizmada da durum aynıdır.

23 Bu gibilere Manyatizmada (Süje), Spirtizmada ise (Medyum) derler.

24 Bu uyarımlar hakkında daha fazla derinleşebilmek için Garbın ruh da'vet etme ve kullanmadaki çeşitli işlemleri ile birlikte Şarkın de cin da'vet etme ve kullanmadaki çeşitli şekilleri bilmekle beraber ruhun fiil ve hallerini, dolayısıyla kudretini ve kökünün de pek iyi bilip kavramak zorunludur.

Esken, Avrupa'da, Manyatizmacıların genel olarak, karanlık bir oda da küçük bir kandil veya bir mum ışığında yaptıkları ruh da'vetleri ma'lumdur. Evvela odayı siyah bezlerle örtmek ve her taraf karanlığa boğmaktan maksat, ruhu haricî şeylerle meşgul etmemek ve dolayısıyla istenen şeyin husulü için bakışı ve tefekkürü yalnız bir noktaya toplamaktır.

Sonra, bu Manyatizmacılar, çağurdıkları ruhun aynen geldiğini ve kendilerine sordukları mesele hakkında açıklamada bulunduğunu sanmışlarsa da bu doğru değildir. Çünkü, onların dışarıdan geldiğini sandıkları ruh, o şekilde temessül eden kendi ruhlarından başka değildir.

İşte, (İnziva) ve (Riyazât)ın esası da budur.

Özellikle, bir zamanların Garp Avrupa'sında rağbet gören bu ruh da'vetlerine karşılık Şarta da, özellikle (Cin Da'veti) adı altında, yapılan ruh da'vetleri de pek meşhurdur ve şeklen başkahklarına rağmen Garpta da Şarkta da yapılan iş aynı iştir.

Şarkta yapılan ruh davetlerinde de (Tırnak)a, veya (Tabak)a veya (Ayna)ya bakan süje (özellikle akıl hâliğ olmayan küçük çocuklar) ve hatta da'veti idare eden operatör de çağırılan ve gelen ruhun dışarıdan geldiğini, yani kendi ruhlarından başka olduğunu sanırlar ve ruh tarafından verilen haberin de o ruhun bilgisine ait bir haber olduğuna inanırlar. Yukarıda da dediğimiz gibi bu sanış ve inanış yanlıştır. Çünkü, istenilen şeyi gösteren ve haber veren süjenin kendi ruhudur ve dışardan geldiği sanılan ruh ta yine süjenin kendi ruhunun temessülünden başka bir şey değildir.

Ruhların bir çok sınıflarından da söz edilirse de gerçekte bunlar insan ruhlarından ve insan sınıflarından başka değildir.

Burada, (Bilgi) meselesi üzerinde de önemle duralım:

Bilgi, dıştan gelir, yani bilgiyi yapan, yaratan beş duyumuzdur. Bu duygulardan yoksun olan bir kimse hiç bir bilgiye, ilme mâlik olamaz; ana karındaki çocuk gibi.

İnsanın beyni, yani bâtını, Tasavvuf dili ile, (Âlem-i Hîçî); zâhire air duyuları da (Âlem-i Fark) ır. Gerçi, zâhir, bâtından doğmuştur, fakat, zâhir olmayınca bâtım bilinmez. Nasıl ki suret olmayınca cisim bilinmez. Bir insan aynaya bakmazsa kendisinin nasıl ve ne şekilde olduğunu asla bilemez. İşte, Tasavvuf dilindeki (Küntü Kensen...)in sırrı da budur. Bu kudsî hadîs: (Ben gizli bir hazîne idim, diledim ki kendimi seveyim ve bileyim...) demektedir. Bilgi ise duyulara muhtaç olduğundan suretin teşekkülü lâzımgelir. Demek ki bilgi, veya ilim mutlaka duyulara, yani surete muhtaçtır. Şu halde, cesetten çıkan ruhların da bildikleri, ancak, cesette iken edindikleri bilgilerden ibaret olabilir. Bilgi, bilgidir, yani ruh onu daima müdriktir, bilgi hiç bir zaman ve hiç bir suretle kaybolmaz. Ruh, bütün varlığı kaplamış olmakla her şeyi de bilicidir.

Burada, yukarıda da işaret ettiğimiz, bir meseleye kısaca işaret edelim ki: meselâ, bir ruh da'vetinde süje hiç bilmediği ve görmediği bir şeyi biliyor ve görüyor. Halbuki bilinmeyen bir şeyin görünmemesi de gerekmezmi? Gerekmez. Çünkü burada ruhun temessülü meselesi söz konusudur. Ruh temessül edince temessül ettiği yere ve şekle göre oradaki ve onlardaki her şeyi bilebilir ve görebilir. Ruhun temessülünde her dış, içi ile birlikte bilinip görülmektedir. Çünkü, iç, dıştan ayrılmaz ve dış içten ayrılmaz.

İşte, ruhun, görünmeyen (Gelecek)i keşfi de budur. Büyücülüğün, ü ürukülüğün, gerçekte dayanması gereken, esasta budur.

Şihirbazlık, Falıcılık, Büyücülük ve bu gibi işlemlerde esas, iradeyi şu veya bu işe yahut şu veya bu istikamete sevk etmektir. Yıldızlardan medet ummak ve bir takım acâib hesaplarla vefkler, nüshalar ve saire gibi işlemlerde bulunmak hep bu iradeyi kuvvetlendirmek içindir.

Hulâsa, esas, iradedir; isteyiş ruhtadır. Riyazet, inziva, nüshalar, vefkler, mumdan şekiller hep vasıttadır ve tefekkürü yalnız bir noktaya temerküz ettirmek bu suretle de o işi mümkün olduğu kadar iyi şekilde sonuçlandırmak içindir.

Bu gibi işler için bir de (Üstaddan El Almak) diye de bir şey vardır ki bunun gerçek yüzü de şudur: el alacak olan kimsenin saf ruhu, bu el verme merasimi ile ve bu merasimde yapılan telkinlerle, kül ile ittisâl peyda ettirilmek, yani yapacağı faaliyetler için ruhu kuvvetlendirilmek istenmektedir. İzin verilirken Üstadın namzedin elini özel bir şekilde tutmasından maksat ta, ruhun ruha ittisalini sağlamak, yani izin verilen kimseye izin veren kimsenin ruhunun, bilgisinin tamamen geçtiğini telkin etmek içindir.

Her şeyde el tutmak da hep bu sebeptir; ruhun diğer ruh ile ittisalidir; birliğe yönelmektir; birliğe dönüş, asla dönüştür; vusluttur. Dostlarımızla karşılaştığımızda hep el ele tutuşmanın ve el sıkışmamızın sebebi budur. Bu sebeple de: (El ele el Hak'ka) denmiştir.

El ele değmekle ruhların birleşmesi, ellerdeki hararet dolayısıyledir. Zira, ruh o hararette mevcuttur. İki elin hararetinin birbirine kaynaşmasıyla ruhlar da kaynaşıyor demektir ki insanda meydana gelen haz da bunun sonucudur.

İttisâl dokunma ile olmakla beraber bakış ile de olur, duyuş ile de olur, yani duyu organlarının biri, birkaçı veya beşi ile de olur. Şüphesiz ki ruhtan ruha olan ittisâl en tam ve en mükemmel ittisâldir.

Ruh da'vetlerinde dışarıdan gelen ayrı bir ruh olmadığına, bütün işi yapanın süjenin kendi ruhu olduğuna, çünkü ruhta temessül kabiliyeti bulunduğuna ve irade gücüne göre temessül ettiğine yukarıda da işaret etmiştik. Nasıl ki rüyada da durum böyledir. Biz, rüyada bir çok şeyler görüyoruz. Bunları gören kendi ruhumuz olmakla beraber görünen de yine kendi ruhumuzun şu veya bu şekillerde temessülünden başka bir şey değildir. İşte bundan ötürüdür ki uyandığımız zaman gördüklerimizin hiç birisi ortada kalmamaktadır.

25- (Huşu'da) iki suretle olur: biri her hangi bir mesele için başımızı önümüze eğip kanımızı beynimize hücum ettirmek, dolayısıyla, faaliyeti arttırıp tecelliyi parlatmak; diğeri de bir cüz olmağımız hasebiyle, ma'nevî anlamda, küll karşısında mahviyet takınmaktır, hiçliğe bürünmektir.

26 İşte, sarhoşun aklına geleni düşünmeden yapmasının sebebi budur.

Dikkat meselesi pek önemlidir. Fakat, dikkat için özel bir merkez yoktur. Dikkat, dimağımızdaki bütün merkezlerin müşterek faaliyetinden zuhur eden muhakemenin geçen ince fikrin elde edilmesinden ibarettir. Dikat kelimesi (Dakik) kelimesinden gelir ki (ince) anlamındadır. Dikkatte bütün merkezlerin faaliyetini muhakeme merkezi inceltir ve ona göre üstün bir fikir Peyda eder. Ancak, eğer hareket ettirici merkezler harareten istiğrak halinde, yani bitap bir halde bulunursa dolayısıyla âhenk bozulur ve bu da düzensiz olaylara sebep olur. Meselâ, sarhoş bir kimse sağa sola yalpa yapar, sendeler veya başka olaylara sebebiyet verir. Sarhoşlarda genellikle göze çarpan (Saçmalama) da bütün merkezlerin hararetle boğulup normal faaliyet gösterememeleri, muhakeme merkezinden gelen sakat uyarımları yine sakat bir muhakeme ile elde olmaksızın söyleyip durmalarıdır.

Hisleri iyi kullanmak ve bunları tutarlı düşünceler haline getirebilmek için (Dikkat) hassasının geliştirilmesi gerekir.

27 Dimağ ihtilâli demek, hararetin fazla etkisi ile dimağ merkezlerinin bozulmasıdır. Nitekim, insan topluluklarına ait ihtilâller de dimağlardaki fikirlerde çıkar ve çoğu zaman insanlığı felâkete sürükler. Dimağ ihtilâllerinde alkolün büyük etkisi olmakla beraber kırgınlığın, kızgınlığın ve özellikle hırsın da etkisi pek büyüktür.

Gayr-i şuurîliğe gelince, şuur, âhenktir; tabii halde gidştir ki bu gidîşe (Vicdan) da denir. Şu halde, şuuruzluk, ahenksizlik, dolayısıyla, tabii halde gitmemektir.

Zehirlenmeden maksat ta vücudumuzdaki hayatî mikropların, yani kandaki kırmızı ve beyaz küreciklerin vücuda sokulan zehirli şeylerle bozulmaları veya azalmalarıdır.

Kanımızdaki kürecikler, bizim ile dış âlem arasında aracı, bizim vücudumuz vasıtasıyla dış âlemle alavere eden mahlûklardır. Dış âlemi idare eden nasıl bir çok yıldızlar yarsa bu kürecikleri idare için de vücudumuzda bir çok makineler vardır. Hayatımız için aldığımız bütün tedbirler o küreciklerin hayatı içindir ve bunların cümlesi birden insanın kendisidir.

28 Korkuyu yapan ince sınırların hurdehâş olmasıdır; insana metanet veren de bu sınırların sağlamlığıdır. Âhenk meselesinin de ayrıca büyük önemi vardır.

Merhamet te sınır zayıflığından ileri gelir. Daima elem işin de olan bir insan karşısındakini de öyle zanneder ve ondan kendisine bir ibret alır ve ona acır. Fakat, sınırları kuvvetli bir insan aczi his etmeyeceğinden herkesi de kendi gibi metin zanneder ve bu gibilerde merhamet hissi bulunmaz.

Ancak, sınır meselesi ile değil de yüksek insanlık hisslerinde doğan sevgi ile karışık bir merhamet hissini mevcudiyetini de burada önemle belirtelim ki bu pek kutsal bir histir.

29 Normâl rüyada, kan hücumunda âhenk şarttır. Fakat, kan boğması sonucu görülen rüyalara (Kâbus) denir.

30 Onun için bu çeşit rüyaları en çok gören kocakarılardır.

31 Şuuri olan bir fiilde hiç nedamet olmaz. Nedamet, mutlaka şuursuz yapılan bir hareket sonucudur.

32 Kanın vücutta iki görevi vardır: biri hayatî zerrelere götürüp organları ta'mir etmek, diğeri de harareti dolayısıyla uyarımda bulunup bir organın veya merkezin çalışmasını sağlamaktır. İşte, bu suretle dimağdaki merkezler çalışmakta ve uyarım husule gelmektedir.

Bütün hayatı sağlayan kanda bir çok mikroplar mevcuttur ki her mikrop kendi başına bir âlemdir ve bütün mikropları toplayan insan da bir âlemdir. İnsanın içinde bulunduğu dünya da diğer yıldızlardan alavere ettiği için o da bu bakıma bir cüzdür ve diğer yıldızlarla birlikte bir âlem teşkil eder ki bütünlüğü ile bu maddî âlemin sınıra da (Arş, Kürsî) denir. İşte, (Ben yok, biz varız) sözünün hakikatı da budur. Çünkü, varlıkta bir şey her şeydir ve her şey de bir şeydir.

33 Hayatı toplamış olması Oksijen, Azot... gibi maddeleri toplamış olmasındandır. Kuvveti toplamış olması da hararete sahip olmasıdır ki bu hararet harekete sebep olmaktadır.

34 Kan, gittiği yerlerde, içindeki hayatî maddeler dolayısıyla, tekrar yanmalar peyda eder ve oksijen de bu yanmaların denge derecesini sağlar. Bu yanmadan husule gelen kül de karbon hâmuza adını alır. Her bir yanma, kanın birer kere imbikten geçmesi demektir. Karbon hâmuza da siyah kanla karaciğere gelir ve orada tasfiye edilir, pislikler dışarı atılır, kan tekrar saflığını kazanır.

35 Bu hararet yapmada da âhenk şarttır. Çünkü, kan merkezlerin bazısına gider de bazısına gitmezse, âhenksizlik yüzünden beyin ihtilâle düşer ve delilik gibi şeyler de zuhur edebilir.

36 Hatta, sık sık şöyle deriz: "Filân kişi bana bir söz söyledi ki kıyamete kadar unutmaya-
cağım". Zira, o söz zihnimizde derin bir iz bırakmıştır ve ara sıra kendini göstermektedir. Kendini gösterince de onun derin tessürü de her zaman tazelenmiş olur.

37 Uyarımda, daralma (İnkıbaz), genişleme (İnhisat) den önce gelir. Daralmadan maksat dimağı faaliyete getirmektir ki bu suretle hemen arkadan genişleme meydana gelir.

Halk arasında "kı... sıkımı?" diye kaba bir ta'bir vardır ki işte bu gerçeği işaret eder ve "her hangi bir işi yapabilmek için o daraltma faaliyeti sende var mıdır" anlamadadır.

38 Olay, sonradan olan şey demektir. Sonradan olan şey de, önce mevcut olan şeyin kendisinden başka değildir.

Sirayet dediğimiz şey de şekil ile olur, şekilsiz sirayet olmaz.

39 İ'tiyad kelimesi (Aded)ten gelir, yani bir şeyi defalarca tekrar etmektir.

40 Dimamızdaki her hangi bir merkezi i'tiyadla daha fazla meşgul edebilir, dolayısıyla, o merkezi diğer merkezlerden ziyade geliştirebiliriz.

41 Bu etkilerin en tehlikelisi (Dimagi Humma)dır ki sonucu ölümdür.

42 Aynı hâl, rüyalarda da aynen vâki'dir.

Bu mesele Manyatizma, Spirtizma ile, ruh da'vetleri ile de ilgilidir. Çünkü, buradaki esas maddenin, ruhun, faaliyeti esnasında kendinden bir miktar kaybetmiş olmasıdır. Meselâ, Medyumun gördüğü hayal, kendi ruhi faaliyetinden, yani ruhunun temessül ettiği kaba ve lâtif bir şekilden ibarettir ki Medyum bu işten sonra tartılsa evvelki ağırlığından kaybettiği görülür. Ve yapılan deneylere göre meydana çıkan hayalin Medyumun kaybettiği ağırlığa eşit olduğu da iddia edilmiştir.

Geleceği keşif meselesi de tıpkı böyledir. Vakıa, ruhun temessülü mevcut olan kana göredir, fakat, (Sultanı Ruh) dediğimiz o ince şey (Kül)den olduğu için o maddeye göre ileride gelecek şeylere de temessül eder ve faaliyet ne kadar kuvvetli olursa keşif alanı da o kadar fazla ve kuvvetli olur.

43 Meselâ, rüyada kanın hücum ettiği yer şişip kabarr.

44 İfrazatlar acıdır ve bu acılık yemekleri bir şekilden başka bir şekle sokar, eritir. Yani bir nevi ölüm işi görür. Nasıl ki zehir de acıdır ve girdiği şeyi öldürür, yani şeklini değiştirir.

45 Bir bakıma duyu, ilmi yakındır, ulaşım, aynı yakındır; izlenim de hakkı yakındır. Titreşimi yapan havadır. Hararet ve ılık ta böyledir ve denmiştir ki bunları nakl eden de havadan da daha lâtif olan ve her yeri kaplamış bulunan (Ether) gazıdır. Güneş ışığı önce Ether gazına ve ondan da eşyaya aks eder. Ether gazı maddenin âdeta aynası gibidir. Görünen parlaklık Ether gazının ışınlarıdır.

Hararet te önce Ether gazına geçer o da havaya nakl eder.

İşte bunların hepsi birden (Titreşim) adı altında toplanır.

46 Mi'de vasıtasıyla alınan gıdalar o kazanda hâl olduktan sonra bütün kimyevi maddelerin özetini, yani bütün kâinatın hulâsasını toplamış kan denen bir cevher elde edilir ve bu da kalb denilen bir depoda birikir ve sinirler vasıtasıyla bütün vücudumuzu dolaşarak hem organları besler, yani dokuları yapar hem de uyarımlar meydana getirir.

Kan, vücutta dolaşırken her merkez ve organ kanda mevcut maddelerden kendi işlerine yarayanları alır ve kimyevi tahavvüller sonucu görevini yapar. Meselâ, göz, kandan hayali şebekede nakş etmek için tesbit edici maddeleri; kulak merkezi duyucu maddeleri... velhasıl, bütün merkezler kendi görevlerini yapacak kimyevi maddeleri kandan alırlar ve bu suretle de beş duyu organımızla ihtisasların dimağda uyarımına vesile olurlar. Eğer kimyevi tahavvüller olmasa, ihtisaslar olmaz, uyarımdan da söz edilemez. Nitekim dış âlemde de, yani âfakta da görüleceği üzere her hareket tahavvül ve istihale sonucudur ve bütün bunlar, hayat kanununun sonucudur.

Hayat kanunu dediğimiz şey de, her şeyden önce, küçük ve büyük her türlü deverandır, hayvanî hayattır. Deveranın kendisinde şuur yoktur. Ancak, o deveranı şu şekilde veya bu şekilde sevk etmek isteyen insanda şuur vardır. O şuur, esasta, insanda olmakla beraber aslında,

aledderece her maddede her cüzde mevcuttur. Kül bakımından kül'ü, cüz bakımından da cüzü teşkil eder. Çünkü ruhtan âri hiç bir madde yoktur ve olamaz. Fakat, mi'de ve bağırsak ve kalb... gibi organlarımız görevlerini şuursuz olarak yapıyorlarsa ve bunların hareketleri tabii hareketlerse onlarda şuur yoktur demektir, onlar ruhlı değildir demektir. Ancak, kalb, mi'de... gibi organların hareketlerinin tabii oluşunun ilk sebebi de yine o şuurdur. Çünkü, hayat kanununu yapan o şuurdur. Fakat, bir kere tabii kanunu yaptıktan sonra artık onunla bir daha ilgilenmez tâ ki bozukluk baş göstere. Nasıl ki bir saati kurduğumuz zaman hiç bir şey tarafından dokunulmadan durmadan işler. Fakat, evvelâ, o saati yapan bir saatçi vardır ve o saatçi da şuurludur. O saati yaptıktan ve kurduktan sonra, artık, onun kendi başına işlemesi tabii olur. Fakat, saat bozuldu mu gidilecek yer yine saatçidir, yani yine şuurdur. Bundan ötürü, her şeyde şuurun mev cudiyetini ikrar farzdır.

Bu şuurun mevcudiyetini tamamiyle bilmek te insan vücuduna bakmakla mümkündür. Vücudumuz bir şehir gibidir: yolları, ırmakları, dağları, tepeleri ve nihayet bütün faaliyetleri ile, hareketleri ile milyyonlarca mikrop vardır. Böyle bir şehre de onu idare edecek bir Beşkanzorunludur. İşte, o da (İzafî Sultanî Ruh) dediğimiz cüz'î ruhumuzdur. Bütün bu şehri idare eden biricik âmir odur Eğer o olmasa bütün bu faaliyetlerden ve bunlar arasındaki düzenden nasıl söz edilebilir?

Hulâsa, o ruh her yerde, her şeyde mevcuttur ve böyle dolduğu için de her şeyi bilicidir.

47 Fikir, esasta bir fikir olmakla beraber mukayese delayisiyle bir çok bölümlere ayrılır ki bunlar da (Fikirler) olur.

48 Meşgul olduğumuz bir işi bir müddet bırakıp ta tekrar ele alırsak eski izlenimler bu yenilerine temel olur ve yeni meşguliyet te bundan a'zamî surette faydalanır. Çünkü, bir kere ilk uğraşma yorulmadan yapılmıştır. Eğer bir düziye o meşguliyete devam edilse idi o zaman o da bir izlenim olurdu ama yorgunluk devam edeceğinden pek cılız bir izlenim olurdu.

İşte, ders aralarında öğrencilere dinlenme zamanı vermenin sebebi budur. Ancak, dinlenme müddeti kısa olmalıdır. Çünkü, uzarsa önceki izlenimlerden çoğu kaybolup gider.

49 Çünkü, geceleyin ruhumuzun dış ile ilgisi yoktur. Bu sebeple ruhumuzda, sadece, hâfizamızda bulunan izlenim in'ikâs eder ve ruh yalnız onunla meşgûl olur.

Gerek rüya hâlinde gerekse uyanıklık hâlinde, fiiller hep aynı fiillerdir ve rüyada da uyanıklık hâlinde de bu fiillerden haber veren de aynı ruhtur.

50 Rüya hâlinde olsun veya yakaza hâlinde Manyatizmalarla, çeşitli ruh da'vetleri ile olsun, bunlar vasıtasıyla geleceği keşf etmek veya bir işin olup olmayacağını anlamak demek (Zaman)ı, (Taakub)u ortadan kaldırmak demektir.

Meselâ, (A) noktasından bir istediğimiz olsun ve verecekmi vermeyecekmi? diye düşünelim ve (İstihare)ye yatalım. (B) noktası da bizim bulunduğumuz yer olsun. (A) noktasından o şeyin bize gelmesi için arada bir mesafe vardır. Fakat, biz onu maddeten daha tafsili gelmediği için bilemiyoruz, sonucu göremiyoruz. Fakat o taakub orada mevcuttur, yani (A) ve (B) noktaları arasında mevcuttur. Eğer mevcut olmasa (A) ve (B) noktaları mevcut olmaz.

İşte, "Her şey ezelde ma'lum idi şimdi onların tafsili meydana gelmektedir" dediğimiz budur.

Ahmet Bey bana (At)ını verecekmi? diye istihareye yatsak ve rüyamızda atı yeşil bir çemenlikte otlarken görsək bunu Ahmet Bey atını bize verecektir diye ta'bir ederiz. Çünkü, çemenlik, yeşillik insana ferah verir, insanın muradının oluşu da bir ferah olduğundan, işte bu

çemenlik ferahın, muradın husulüne de işaret sayılır. Eğer atı viranelerde veya karanlıklarda görseydik Ahmet Beyin atını bize vermeyeceğini anlardık ve rüyayı böyle ta'bir ederdik.

51 Kusurun inançta aranmasının sebebi şudur: eğer o kimsenin o iş üzerindeki inancı kuvvetli olsaydı, o bunu yüzde yüz isteseydi onun istediği olurdu. Olmadığına göre demek ki o bu işinde şüpheye düşmüştür. Kesin inanç olmadıktan sonra da hiç bir iş olmaz.

İnanıcı kuvvetlendirmek için de ruha o işin yüzde yüz olacağını telkin ve bu arada da özellikle dimağı faaliyete getirmek, dimağa kanı hücum ettirmek lâzımdır.

52 Her hangi bir izlenimi alan muhakeme o izlenime ilişkin geçmiş zamanlarda resm edilmiş daha bir sürü izlenimleri de hâfızaya baş vurarak çıkarıp ve tefekküre verip dikkatı da işin içine sokunca bir şeyden daha birçok şey meydana getirir ve bu suretle muhakeme o izlenimleri hâfızaya baş vurarak istediği gibi kullanabilir.

Fakat, bu kullanma meselesinin de bir inceliği vardır. Eğer, bu birbirine şâmil olan ve bir şeyden bir çok şeyler meydana getirilen izlenimler birbirlerine muvafık ve ahenkli bir suretle bağlanır ve işlenirse o zaman (İbda') dediğimiz şey meydana gelir.

53 Azotlu cisimler albümini havî cisimlerdir. Albümin çok esaslı bir maddedir ve etleri o yapar.

54 Genel yorgunluğa sebep olan şeyler büyük korkular, şiddetli heyecanlar, bazı vahim hastalıklar... gibi şeylerdir.

55 Genel yorgunluğun en ziyade tesadüf edilen şekline Türkçede (Uyku Hastalığı) denir.

56 Gerçi riyazet önemlidir, fakat, riyazet, sırf ruhu kuvvetlendirmek, onu lâtîfleştirmek içindir, nura dalmak içindir ki bu da maddî gıdaları tamamen eksiltmekten ziyade ruhu, ekzersizlerle kuvvetlendirmek söz konusudur.

57 İnsan ruhu ile ulviyette, bedeni ile de esfeldedir.

58 Zekâ, parlak olan akıl demektir, yoksa her şeyde akıl vardır. Akıl melekelerin dengeli ve âhenkli olarak faaliyette bulunmasına (Zekâ) denir.

İnsan, cinsî meyîl gücünü daha yüksek ruhsal işlere yöneltebilir ve bu takdirde de, eğer fitratında da varsa, Şaheserler verebilir. Bunun içindir ki çoğu büyük adamlar evlenmeyip cinsî kudretlerini ve aşklarını san'atlarına veya ilimlerine saklayıp ölmez eserler vermişlerdir.

Bazı Din ve Tarikat adamlarının evlenmedikleri ve hatta onlarca evlenmesin yasak olduğunu biliyoruz. İşte bunun da sebebi menâdeki maddî gücü muhafaza yoluyla ruhun kuvvet ve kudretini arttırmak, dolayısıyla maddî aşkı (İlâhî Aşka) döndürmek ve gittikçe bu ilâhî aşk derecelerinde yükselerek ebedî visâl içinde bulunmaktır. Çünkü, hayvanî hayat, insanî hayatı, yani (Sultanî Hayat)ı câmidir. Hadım edilen kimseler ise işte bu gibi hissî hârikalardan tamamen yoksundurlar.

59 Aşk hâlinin maddesi (Menî)dir. Menî, bütün bir vücudu nakleden vasıttadır.

Her şeyde aşk maddesi kendi mevcudiyetine göredir. İnsanın mevcudiyeti her hayvandan fazla olduğu için aşk maddesi de insanda tamameyle toplanmış ve kemâle gelmiştir.

Cinsî münasebetler aynıyle ölümdür. Çünkü, menî denen cevherin vücuttan çıkması insan için bir ölümdür. Onun için akıllı kimseler cinsî münasebetlere pek rağbet etmezler ve daima perhiz üzre olurlar. Yukarıda da söylediğimiz gibi bazı dinlerde ve dinî tankatlarda (Müccerred)lik müessesesinin bulunuşu bu esas dayanır.

Âdî bir insan bile bir müddet menîsini sarf etmezse, yaptığı âdî işleri bile büyük bir sevk ve istekle ypar. İşte, bu sevk, onda mevcut menîden, yani aşktan dolaydır.

60 Hissî kemâllerden yoksunluk insanlık için bir fâciadır. Çünkü, maddiyatın, hayvanâtın, hulâsa, hayatın en özü ve özeti insandır. Allah, insanda tecelli eder. Madem ki Allah insanda tecelli ediyor o insanın aslına, zatına değil de onun fanî olan şekillerine, suretlerine tapılırsa, böyle bir insan taş topraktan da daha aşağı bir mahiyette bulunmuş olur ve bu da elbette ebedî bir fâciadır.

Bununla beraber ebedî olan, ilâhî olan zevkin başlangıcı ve esası da maddedir. Çünkü madde olmazsa ma'na zuhur etmez. Aşk ta güzelsiz tadılamaz. Her güzel, içinde kendimizi seyr ettiğimiz kendi aynamız, güzellikte içinde yapıp tutuştığımız kendi nurumuzdur. Bundan ötürü bir kitabımızda şöyle demiştik:

"Her güzel Elest Bezmının bahş ettiği peymanedir".

61 Her çocuk, bir bakıma dokuz yaşına kadar ne kadın ne erkektir. Asıl cinsiyet cevheri dokuz yaşından sonra başlar, kadın ve erkeklik te ondan sonra tam zuhur eder.

62 Cinsel maddenin israfı kadar, vücutta ısrarla muhafazası da zararlıdır. Meniyi vücutta fazla tutmak zaten mümkün değildir. Zira, bu takdirde meni, böbrekler aracı ile idrarla vücuttan çıkar gider veya vücutta bir takım rahatsızlıklara ve özellikle yüzde bir takım çibanlara sebep olur.

63- Bu cevherin toplandığı guddeler özellikle cinsiyer guddeleridir.

Bülûğa sebep olan madde kıvamına geldiği vakit kana karışır ve çocuk erkeğe bıyıkların, kılların çıkması, sesin kalınlaşması gibi haller; kadınsa yumurtahıkların teşekkülü, memelerin büyümesi ve diğer kadınlık halleri zuhur eder.

Erkeğin ruhsal özelliklerine misâl olarak şecaati, cesareti, sömertliği ve bunlara benzer özellikleri gösterebiliriz.

64 Beyne bağlı olan organların bağlılık dereceleri, yakınlık dereceleri raddesinde ve onların ahengi ile akıl da ahenklenir ve şuur olur ve bu bağlılığın noksanlığı derecesinde de akıl da noksanlaşır.

Akli faaliyetin de organlara etkisi yine hücreler denilen maddeler vasıtasıyledir. Akli faaliyet demek, ma'nevi faaliyet demek değildir.

65 İrade demek mutlaka şuurlu bir iş, yani şuurun yapacağı mutlak bir iş değildir. İrade, arzudur, istektir; istenildiği zaman yapılan bir şeydir.

İrade, işin kuvveden fiile çıkması demektir. İrade, murad'tandır.

66 Heceyandan meydana gelen felâket ikidir; ya kan azalır ve kalbte âhenksizlik olur ve kalb durur ya da şiddetlenip kalb kanla dolar ve organlara sevk edemez ve kalb yine durur ki bunun sebebi de çoğunlukla psikolojiktir.

67 Daha fazla ifrazatla cevap vermeleri bozulan ahenkten dolayı malik oldukları fazla birikintiyi dışarı atmak zorunda olduklarıdır.

68 Saçların birdenbire ağarması kanın saç hücrelerini besleme faaliyetinden derhal yoksun kalmasındandır.

69 Meselâ, bir şeye merak etmek, hayâl etmek insanın iştihasını kırar, insanı hasta eder.

70 Meselâ, hoşlanmadığımız bir kimseyi gördüğümüzde ya baş çevirip geçeriz ya da ona sataşırız ve yahut ta döğerez ve hatta öldürebiliriz de. Bu işin sonunda da: "Ne yapayım iradem elden gitti" deriz.

İnsanda irade kalkınca artık o insan hayat kanununa uymak zorundadır. Hayat kanunu da organların meyl ve arzularını yerine getirmekten ibarettir.

İşte Manyatizma, Spirtizma da bunun gibidir. Yani Medyumun ruhunu kullanmak keyfiyettir ki bunda irade operatördedir. Operatör, Medyumun ruhunu kullanarak her arzusuna muvaffak olur.

(Nazar Değmesi) dediğimiz şey de böyledir. Meselâ, iyi ata binen birini gördüğümüzde yüzde yüz hasetle: "Ammâ koşuyor ha!" dedikmi ata binen hemen attan yuvarlanabilir. Çünkü, bu söz: "Bu kadar sür'at olamaz, bu tabiata aykırı harekettir" demektir. İşte bu sözü kendimize yüzde yüz emîn olarak söyledikmi at üstündeki lerhal attan düşer. "Nazar haktır" sözü de bu bakımdan doğrudur.

Fikirden fikre etki vardır ve bunun da sebebi câzibe kuvvetidir. Daha doğrusu ruh her şeyi kaplamıştır ve bu sebeple meselâ bendeki bir düşünce mknatisiyet dolayısıyla derhal karşındakine veya gaipteki bir kimseye etki yapar ve dolayısıyla maddede etkisini göstererek o adam benim düşündüğüm gibi olur veya istediğim şeyi yapar.

Ve yine meselâ, bir kimse kendisinin hasta olduğuna gerçekten inansa artık o kimse inandığı hastalıktan yakasını kurtaramaz. Fakat, tersine, gerçekten hasta olan bir kimse ben hasta değilim diye kendisine sürekli tekinde bulunursa hastalığından kısa zamanda kurtulur. Yani ruhtaki mknatisiyet adalı ve fizikî derdi def eder ve ruh evvelce fizikî, bir olaya mağlub iken bu kere galib gelerek fizikî olaya hüküm eder. Bundan ötürüdür ki özellikle sınırlarla ilgili bir çok hastalıkların biricik tedavi metodu (Telkin)dir.

Yine bundan ötürüdür ki (Terbiyeciler), çocukları daha küçük yaştan bir takım sosyal nizam ve kanunlarla terbiye ederler ve çocuklara iyi şeylerin yapılmasını, kötü şeylerin de yapılmamasını telkin ederek âlemin ve hayatın düzenini muhafazaya çalışırlar.

Burada (Fikir) kelimesi üzerinde de biraz duralım:

Fikir nedir?

Her şeyden önce bir akıl vardır ki biz ona (Sultanî Ruh) ta, (Allah) ta (Küllî Bilgi) de deriz ki işte bu akıl'nın sıfatlarından biri de (Fikir)dir. Fikir, diğer sıfatları mukayese edici, ölçücüdür.

Bir iş hakkında hâfıza, muhakeme, dikkat gibi akli işlemler rol oynamakla beraber bunların en üstünde de (Tefekkür) gelir ki bununla artık o iş tamamiyle incelenmiş olur. Ondan sonra da irade ister o işi yaar ister yapmaz.

Fikrin tam doğabilmesi için bütün merkezlerin düzenli ve ahenkli çalışması gerekir. Çünkü, fikir, muhakemenin en incelenmiş şeklidir. Bunun isabet etmesi veya etmemesi ise bütün merkezlerin ahenkli çalışıp çalışmamasına bağlıdır.

Aklın sıfatı olan fikrin parlaklığı derecesi de hâvi olduğu hâfıza ile ölçülür. Hafızada ne kadar çok izlenim varsa fikir o derece parlak; ne kadar da az izlenim varsa fikir de o derece sönük olur. Fikir parladıkça da parlak izlenimler alır ve daha kuvvetlenir ve böylece fikir ve hâfıza birbirlerine yardımcı olmuş olur.

Fikir, hâfızada mevcut hayallere kıyas ile hâfızada mevcut olmayan bir hayali de doğurtup yaşatabilir. Meselâ, Ma'bûd fikri bu kabildendir. Herkesin Ma'bûd fikri kendi kafasının ilmi muhtevasına dayanan tasavvuruna göredir ve bundan ötürü de hiç bir insanın Ma'bûd fikri bir diğerine benzemez. Hâlbuki, Ma'bûd, hahikatta, insanların tasavvurlarının üstünde ve ötesindedir. Gerçekte, ona, varlık ta izâfe edilemez. Çünkü varlık farktandır, fark ise yokluktur. Şu hâlde Gayb ta o, Şuhud ta odur. Görünen de o, gö-

rünmiyen de odur, var da o, yok ta odur. Bundan ötürü de her şeyden münezzev ve müstağnîdir.

Telkine müsait olan fikirdir, i'tiyad hasıl eden fikirdir, ekszersize ihtiyaç his ettiren fikirdir, akıl değildir. Zira, akıl bütün'dür, küll'dür ve bundan ötürü de böyle şeylerden müstağnîdir. Akıl, küllî İzâfî Ruhtur ve her yeri, her şeyi kaplamıştır. Her maddede olan düzen ise o aklın o akıldan, o mevzide zuhur eden bir fikirdir. Fikir olmasa görünür yoktur.

Fikir, farka gelmektir, hayattır, hayata uymadır.

71 Çünkü, daha önce bu fikirlere ait izlehimler hâfızada nakş edilmiştir. Meselâ bazan hastaya verilen renkli bir su, hastanın fikrine yapılan etki sonucu, en kuvvetli bir şurup etkisini gösterir. Doktorlar bu hususta pek bilgili olmadırlar.

72 Her şeyden önce fikir gelir. Fikir olmadan ne söz ne de fiil vardır.

Dervişlik te bu esasa dayanır, yani dervişlerin (Allah, Allah!) diye zikrede bulunmalarının esası da budur.

73 Hayaller de izlenimlere göre'dir. Çok âlim bir adamın Allah hakkındaki hayali de tabii kendi yüksek fikrine göre olacağından hakikata çok yakın bulunur, yani böyle bir kimse her şeyin Allah'tan olduğunu tasdik eder.

Hayali iyecat eden fikirdir. Hayâl, taklidin esaslarından da biridir. İnsan her şeye önce taklit ile başlar ve o taklit, sonra, tahkik olur. Zira, hayâl yapmadan hakikata varılamaz. Hayâl tahakkuk etmezse yine hayal olarak kalır, hakikat olmaz. Hayâli tahakkuk ettirmek te, ancak, bilgi ile'dir. Bilgi ise maddeye de ma'naya da şâmidir.

Ma'nevî bilgi, istidlâl ile hakikata varmaktır. İstidlâl edilen şeyi bilfiil maddeten ispatlamak ta tahakkuk demektir.

Eğer bir kimse hayalini hakikat yapamazsa taklitte kalmış olur. Herkesin taklidi de bilgi ve tecrübesine göre'dir. Gaybî ne güzel söylemiştir:

Tâc ma'rifet tâcıdır
Taklit ile tok olan

Sanma gayri tâc ola
Hakikatta aç ola.

Kısaca, maddî olsun ma'nevî olsun iş bilgidedir. Bilgi de geniş bir hâfızaya, yüksek bir tecrübeye, dolayısıyla bunların hâsıl olması için de, derin bir ilme malik olmak şarttır.

74 Taklit, hâfızada kayıtlanmış olan şeye göre olur. Bilinmeyen şey de ona kıyasen taklit edilir.

Uyutmak ve telkin yolları ile fikir ilka etmenin aşl da her alanda mevcut olan mknatisiyet ve cazibedir. Cazibe ve mknatisiyet, özellikle, parmakların uçlarında, gözlerde ve sözlerdedir. Bu hassalara malik olan her insan istediğini teshir edebilir. Teshir demek te telkin ile bir kimseyi her arzuya itaat ettirmek demektir.

Telkin ve teshirde gözetilecek en önemli nokta herkesin kendi fikrine ve görüşüne göre telkinde bulunmaktır ki bu suretle karşıdaki çok kolaylıkla cezb edilmiş olur. Ondandır ki kimseyi kendi yoluna çekmek te çok kolay olur.

Bir insanın kendi kendine yaptığı telkin bütün telkinlerden kuvvetlidir. Yüzde yüz bu iş böyle olacaktır diye kesin bir imanla işe girişilince, azim ve sebat ta bunu ta'kib edeceğinden, o iş mutlaka elde edilmiş olur.

75 Uyutmada esas olan şudur: bir kimse uyamkken bizim emirlerimizi körükörüne dinlemez. Zira, onun bütün düşünce merkezleri faaliyet halindedir. Fakat, uykuda bu merkezler

işlemez hâlde olduğundan o kimse uykuda bizim emirlerimizi eleştiremez ve olduğu gibi uygulamak zorunda kalır.

76 Zira, hayat harekettir; hareket, farka gelmektir. Her duruş ölümdür. Hint fakirlerinin aylarca toprak altında kalmalarının sebebi vücutlarında mahfuz hayatın, o vücudun hareket-sizliği dolayısıyla, vücutta kalmasıdır ki bu da bir çeşit ölümdür; çünkü hareket yoktur. Tamamen ölen bir insan ise mezardan başka bir hayatla çıkar. Hintli fakir ise tamamen ölmediğinden aylarca kaldığı toprak altından kendinden mevcut hayatla çıkar.

77 Gerçi dimağın maddî yapısını bir takım esfel maddî araçlar mahsulü olduğu inkâr edilemez. Zira onlar olmasa dimağ da olmaz. Fakat, bu maddî araçlar onun ancak hizmetçisi hükmündedir. Gerçek mahiyeti bakımından insan dimağı, Sultani Ruh'un taht kurduğu yerdir ve bundan ötürü de kadri pek yücedir.